

Rechtskundig Weekblad

Vereniging zonder winstgevend doel

Verschijnt elke zondag

Abonnementprijs: 800fr. per jaar

Postcheckrekening nr. 3185.22

Beheer en Redactie: Prof. Mr. Ridder René VICTOR, Britselei 40, 2000 - Antwerpen

Enkele beschouwingen rond art 383, I à 4, S. W. en art. 385 S. W.

Het begrip «(goede) zeden» — in de zin van seksuele norm — is niet precies. Het is zelfs onmogelijk juist te definiëren voor alle plaatsen en alle tijden. Dit belet echter niet dat iedereen er wel een duidelijk inzicht in heeft (in deze tijd en op deze plaats) zoals dit ook het geval is met verscheidene analoge vage termen of begrippen die een gepaste toepassing krijgen zoals «volgens de regelen van de kunst», de «bonus pater familias», «schuld», «billijkheid», «goede trouw», enz.

Evenmin blijken de betwistingen rondom de censuur duidelijk en redelijk. In de enge betekenis die de grondwet er aan geeft is hier geen sprake van censuur. Trouwens in een brede interpretatie is gans ons rechtsbestel een censuur, want het is een vooraf overwogen inperking van persoonlijke vrijheden uit eerbied voor andermans vrijheid tot handhaving van de sociale orde.

Om het even welke burgerlijke of religieuze maatschappij — hoe primitief ook — heeft haar eigen ordening gekend, hoe verscheiden deze ook kan wezen.

De interessante studie naar de oorsprong en bescherming van het seksueel schaamtegevoel ter zijde latend, dient aangenomen te worden dat een juridische bestraffing van hetgeen strijdig is met de seksuele norm onzer gemeenschap gerechtvaardigd is.

De huidige spanningen omtrent de toepassing van de beschermingsmaatregelen van het seksueel schaamtegevoel vinden hun oorsprong niet zozeer in het te beschermen rechtsgoed dan wel in het evolutief en dus relatief sociologisch gebonden karakter ervan.

Voorhouden dat wettelijke regelingen conservatieve dwangmiddelen zijn, bezwaarlijk en slechts post-facto beoordeelbaar wegens de rekbaarheid van het begrip «goede zeden», afleidingsmanoeuvres van het establishment; de onmogelijkheid scheppen erotische publicaties te onttrekken aan de commerciële sluikpers, de kunstcreatie te beperken, de vrijheid van de burger te beknotten, heeft slechts de argumentatiekracht van afbraakondernemers, die kennelijk een uitzichtloos terrein willen nalaten.

Al wordt de justitie vaak het verwijt toegestuurd dat zij elke evolutie slechts met jaren vertraging achterna hinkt, toch kan de vraag gesteld worden of elke belangrijke evolutie niet een zekere tijdspanne vergt vooraleer zij in de gevestigde orde haar normale en gelouterde bezinking krijgt. Ook de juridische bescherming van de seksueel sociale orde dient zich aan te passen aan de evolutie — meer dan de revolutie — van de zeden. Met het

oog op een gepaste en tijdseigen rechtsbedeling — die een rechtszekerheid van de rechtsonderhorige in zich sluit — heeft onderhavig betoog tot doel aan de hand van bepaalde tendenzen in de rechtsleer en rechtspraak alsmede van enkele losse gedachten, aan te tonen dat onze wettelijke bepalingen betreffende de bestraffing der zedenschennis, zonder enige wijziging, de seksuele evolutie kan opvangen met eerbiediging zowel van de individuele vrijheid als van deze van de gemeenschap die de overheid tot taak heeft te beschermen.

Hoofdzakelijk concentreert de kritiek zich heden ten dage op art. 383 S.W. Nochtans houdt art. 385 S.W. nauw verband met voorgenoemd artikel want, wat in het openbaar als handeling afkeurenswaardig is, kan het evenzeer zijn wanneer het in foto-, film- of ander beeldmateriaal of op spektakel- en theaterpodium gereproduceerd wordt.

Men kan de zienswijzen van de auteurs, die dit probleem benaderen, ongeveer tot de volgende herleiden:

1. - Zij die niet alleen wensen het geheel der wetsbepalingen te behouden, maar bovendien voorstellen, inzake de bestraffing, de loutere beschrijvende pornografie uit de categorie der drukpersmisdrijven te weren en deze aan de normale rechtbanken toe te vertrouwen. Deze stelling werd echter zonder succes voorgehouden (De Smedt M., Zedenschennende publicaties en vrijheid van drukpers, R.W., 1958-59, kol. 996; aangehaald in Vanhoudt en Calewaert: Belgisch Strafrecht, II, 310; Piret J.M., La protection de la moralité publique, R.D.P., 1969-70, 435).

2. - Zij die kortweg de afschaffing eisen van art. 383 S.W. (lid 1 - 4) met of zonder restrictie voor de jeugd beneden een bepaalde leeftijd ofwel die de grondwettelijke vrijheid van meningsuiting wensen uit te breiden tot alle vormen en middelen van meningsuiting (radio en T.V.), ook wat de grondwettelijke waarborgen betreft. Deze stellen dat doorgaans beeldpublicaties evengoed de uitdrukking zijn van een gedachte en niet louter van gevoels. Zij rekenen aldus op een feitelijke en praktische immuniteit van aanstotelijke geschriften (o.m. gedeeltelijk het voorstel van wet Bascour, nr. 150, Senaat, 15-1-1970; J. Bultinck, Bloot op het bankje, Vlaams marxistisch tijdschrift, juni 1969; A. Van den Bunder *Het schandaal en het goede geweten*, blz. 14; Prof. Calewaert op XXIIe Interuniversitair Congres Vlaams Rechtsgenootschap, V.U.B., 1970).

3 - Zij die i.v.m. art. 383 en 385 S.W. een meer op het

werkelijke leven afgestemde toepassing voorstellen met een ruime notie van erotiek, realistische benadering van het begrip publiciteit en zelfs voorstaan de virtuele publiciteit te verwerpen.

4 - Enkelen vragen zich af of een civiele bestraffing niet voldoende zou zijn (verbod van uitgave of vertoon) met desnoods veroordeling tot schadevergoeding, zonder dat de auteur, vervaardiger of uitgever tot een correctionele straf en oneer dient verwezen te worden (Prof. van Leeuwen op XXIIe Interuniversitair Congres Vlaams rechtsgenootschap V.U.B. 1970).

Verscheidene dezer auteurs en vooral de voorstanders der afschaffing van de strafbaarheid voor publicatie van aanstotelijk materiaal, refereren hiervoor naar buitenlandse wetgevingen.

Wanneer men nochtans deze wetgevingen nagaat vindt men nergens recente radikale afschaffingen. Wel zijn er wijzigingen die echter in hun juist kader dienen geplaatst te worden.

In Denemarken werd in 1964 opdracht gegeven door de Minister van Justitie aan een strafrechtcomité de mogelijke wijziging van het art. 234 over de pornografiebestrafning te onderzoeken. Dit rapport van 1966 is in brede kring bekend. Het leidde tot de wet van 16 augustus 1968, waarbij de strafbaarheid i.v.m. geschriften werd opgeheven doch behouden werd voor verspreiding van beelden en voorwerpen onder de jeugd van minder dan 18 jaar. Hiermede zegde Denemarken de Conventie van Genève van 12 september 1923 op. Volgens bepaalde gegevens zouden de verkoop en de produktie van obscene geschriften alsdan verminderd zijn. Dit gaf aanleiding, rekening houdende met praktische moeilijkheden i.v.m. de juiste bepaling van wat aanstotelijk is en met het feit dat de verkoop vaak reeds voltrokken is, wanneer kan opgetreden worden, tot het vrijgeven van beelden en voorwerpen met dezelfde restrictie voor de jeugd, ditmaal beneden de 16 jaar. Deze wet trad in werking op 1 juli 1969.

Wat men echter vergeet en wat duidelijk onderstreept werd in de voorbereidende werken is dat hiermede niet bedoeld werd obscene materiaal op te dringen aan mensen die dit niet wensten. Aldaar wordt herhaaldelijk verwezen naar art. 232 S.W., waarbij obscene gedragingen die de openbare eerbaarheid kwetsten strafbaar blijven en dat bovendien *afzonderlijke wetten* exhibitionisme of distributie van aanstotelijke publicaties of beelden op openbare plaatsen uitdrukkelijk strafbaar stellen, evenals de toezending aan personen die er niet expressis verbis om gevraagd hebben.

De verkoop gebeurt dan ook in porno-shops (zonder uitstal in de etalages). De openbare zedelijkheid en reinheid van het straatbeeld blijven dus algemene regel (zie o.m. A.G.W. Schapenk, *Aanstotelijke foto's en films anno 1969*, Maandblad geestelijke volksgezondheid, 1969, nr. 11, bl. 471).

Wel kan men aanvoeren dat, onder bepaalde voorwaarden, de verspreiding van aanstotelijk materiaal principieel aanvaard werd. Er dient evenwel aangestipt te worden dat dit *systeem* een resultante is van *eigen sociale, economische en seksueel-culturele ontwikkeling*, waarvan de doelmatigheid ook slechts maar na een tijdspanne zal kunnen beoordeeld worden.

In Engeland werd de oude Theatres Act van 1843 opgeheven door de nieuwe Theatres Act van 1968, doch men verzwijgt soms dat de nieuwe wet straffen voorziet voor in publiek en zelfs in privaet opgevoerde obscene tonelen. Voor de bepaling van het aanstotelijke wordt overigens in diezelfde wet verwezen naar de Obscene Publications Act van 1959. Een ruimere interpretatie van het erotische is nochtans merkbaar. Wij laten terzijde

speciale toestanden als bv. te Londen in het «West End» (Soho)kwartier waar blijkbaar meer getolereerd wordt.

In Nederland heeft de Minister van Justitie opdracht gegeven een onderzoek in te stellen nopens de types van producenten en consumenten van pornografie en naar de manier en vormen van verspreiding.

Bij de behandeling van het proces inzake het boek «Is Pornografie schadelijk?» van Svedberg voor de Hoge Raad (30 januari 1968) replekeerde de Procureur-Generaal op de poging om, in verband met geschriften het begrip aanstotelijk voor de eerbaarheid om te buigen in de zin van zich opdringen of tot kennisneming gedwongen worden, dat dit niet alleen taalkundig niet opgaat, maar dat het aanstotelijke door de inhoud bepaald wordt en dat het de wetgever behoort uit te maken of art. 240 in zijn huidige gestalte nog bestaansrecht had. Op legislatief gebied werd echter blijkbaar nog niets ondernomen. De Juridische Faculteitsvereniging V.U. Amsterdam heeft een ontwerp van wet geformuleerd in verband met art. 240 SW., waarbij het oorspronkelijk artikel wordt *behouden*, behalve wat betreft de geschriften en waarbij voor het overige het openlijk tentoonstellen of aanbieden strafbaar blijft gesteld.

De huidige stroming blijkt de volgende te zijn: pornografie is een omslachtige zaak, veroordeling door een bepaalde rechtbank en niet-vervolg in een ander rechtsgebied scheppen verwarring en interpellaties. De justitie is dan ook eerder terughoudend en wacht tot de toestand over enkele jaren duidelijker zal worden. Men beschikt nog over de formele wet, maar men bekommert er zich minder om. Sexwinkeltjes worden aldus getolereerd. De wet zal waarschijnlijk niet afgeschaft, doch wel mogelijk gewijzigd worden, wellicht in de zin van bestraffing van ongevraagd aanbieden of bezorgen. Vermeld mag eveneens dat sinds 1 januari 1970 de wet van 28 augustus 1969 van kracht werd, waarbij de verkoop van voorbehoedsmiddelen zonder artsenvoorschrift wordt vrijgegeven, ook aan minderjarigen.

In Frankrijk, waar Pauvert verklaarde dat alles mag geschreven en gelezen worden wat men wil — zonder publiciteit voor het obscene werk en dit ingevolge de vigerende wetgeving — werd het artikel over de openbare zedenschennis niet afgeschaft (wetsdecreet van 21 juli 1939 en de wetten van 16 juli 1949 en 4 januari 1967).

In Zweden is de publicatie van al dan niet gedrukte beelden vrij op grond der persvrijheid (art. 86 Grondwet), maar er mag eveneens geen inbreuk gepleegd worden op hoofdstuk 16 art. 11 S.W. dat de openbare zedelijkheid beschermt. Verkoop aan de jeugd is verboden (art. 16) en ieder gedrag dat schandaal wekt is eveneens strafbaar (art. 16). Er is wel een brede notie over hetgeen schandaal wekt, doch er is een grens (o.m. de recente veroordeling van een film waarin sprake was van geslachtelijke gemeenschap tussen een vrouw en een hond).

In Duitsland werd de wetgeving door de wet van 1 oktober 1968 verscherpt. Wel is een nieuw ontwerp van strafwetboek, opgesteld door veertien strafrechtsgeleerden, ingediend en bestaat neiging tot wijziging van § 184, doch de wetgever heeft zich hierover nog niet uitgesproken en een algehele afschaffing zou ten eerste verbazen.

Geen enkel land heeft aldus de artikelen ter bescherming van het seksueel schaamtegevoel afgeschaft.

Wanneer men overigens bepaalde vooruitstrevende buitenlandse wetgevingen betreffende onderhavige stof instudeert en nagaat wat er zich op stuk van het mogelijk aanstotelijke aldaar in de werkelijkheid voordoet, dan reveleert zich meestal een *evolutie in het kader van hun wetgeving zelf*. Dit o.m. in een lokalisering van het aanstotelijke of een *ruimere notie nopens het obscene*, zonder

dat hiervoor spraak is van «uitholling» ervan — en dit alles nog geconditioneerd door de historische ontwikkeling van dit volk.

Iedereen gaat vrijwel ermede akkoord dat art. 385 S.W., zoals het opgesteld is, bezwaarlijk kan afgeschaft worden. Evengoed dient in overweging genomen te worden dat dezelfde schennis, gepleegd door andere middelen strafbaarheid kan meebrengen. De moeilijke opgave is de begrenzing van het toelaatbare, dit wegens het evolutief karakter van de zeden. Het gaat er dus om aan het geheel der bepalingen betreffende de bescherming van de seksuele zeden een zinvolle realistische en tijdgebonden inhoud te geven. En dit is vooral een kwestie van maat en oprechtheid.

Drie mogelijkheden blijken hiervoor in onze wetgeving open te staan:

- 1) de aanpassing der uitsluitingsgronden;
- 2) een nadere precisering van het begrip publiciteit;
- 3) een gepaste interpretatie van wat aanstotelijk is met afkeuring van de echte pornografie.

I - De strafuitsluitingsgronden

Openbare zedenschennis is een onverhulde onsociale seksuele gedraging die aldus het seksueel schaamtegevoel kwetst. Juridisch is het een gedraging die, op welke wijze ook, openbaar op andermans seksuele prikkeling gericht is of openbaar deze prikkeling verwekken kan of eigen geprikkeldheid veropenbaart (L. De Wilde, R.W., 1963-64, 2043), ofwel eenvoudigweg een onsociale seksuele gedraging die door geen redelijk belang gerechtvaardigd is. Men kan het ook anders omschrijven en voorhouden dat de seksuele daad en wat ermee verband houdt, alsmede de naaktheid in principe niets strafbaars insluit om voorzover zij geen onsociale houding worden of voorzover zij niet meer door een redelijk belang gerechtvaardigd worden.

De uitsluitingsgrond veronderstelt dat zelfs, zo publiciteit voorhanden is — essentiële voorwaarde der strafbaarheid — deze laatste wegvalt indien een redelijk belang voorhanden is dat opweegt tegen de schennis. Dit heeft niets gemeens met een rechtvaardigingsgrond.

Deze strafuitsluitingsgronden — vaak excepties genaamd — zijn in feite geen uitzonderingen. Men kan deze aanzien als logische toepassingen van het principe van strafeloosheid bijaldien de vrijwillige getuige of toeschouwer zijn instemming geeft. Deze wordt hier hoofdzakelijk geïnspireerd door een redelijk belang dat opweegt tegen de mogelijke zedenkrenking. Voor het poseren in de academie zal het hoger belang liggen in de beoefening van de kunst, voor het naturisme in de vrije lichaamscultuur, voor de familieexceptie in een onbevangen opvoeding en hygiëne, voor de sportexceptie in de sport en de eraan verbonden hygiëne, voor het spektakelwezen in een zekere naar seksuele normen aanvaardbare kunst of kunde en erotiekbeleving, voor de kunst en wetenschap, in de cultuur en de kennis in het algemeen en voor de exceptie van vertoon tijdens een gerechtelijk onderzoek in het opsporen der waarheid. Doorgaans zijn deze excepties in de *rechtspraak* aanvaard en niet in de wet voorzien.

Het *wetboek* van Italië (art. 529 S.W.) en Ethiopië (art. 611 S.W.) voorzien echter uitdrukkelijk de kunst en wetenschap exceptie.

1. - Familieexceptie

Het gezin is een kleine gemeenschap waartegenover buitenstaanders als vreemden dienen aangezien te worden. Allerlei omstandigheden o.m. de hygienische verzorging, de beperkte mogelijkheid van zonnebaden, het ne-

men van saunabaden, het niet steeds gesloten zijn van woonstvertrekken, brengen met zich een zekere onderlinge onbevangenheid mee. Deze vrijmoedigheid, openheid en ongedwongenheid kunnen zelf een element zijn in de opvoeding der kinderen. Het occasioneel zich naakt vertonen zal trouwens doorgaans ook alle seksuele inzet missen.

Er mag aanvaard worden dat de leden van het gezin onderling als vrijwillige getuigen mogen aangezien worden voor de feiten die normaal tot een familiebeleving behoren. Er kan toepassing gemaakt worden van de verder vermelde stelling dat de beoordeling dient te geschieden «naargelang de concrete omstandigheden».

De rechter kan te oordelen hebben of die gestelde daden naar de omstandigheden behoren tot de familieexceptie en het is dus niet uitgesloten dat personen van eenzelfde gezin wel derden kunnen worden tegenover elkaar. Wanneer de man in de woning feiten pleegt met een andere vrouw (zoals bv.) de meid, of een familielid met een verloofde, dan vallen deze feiten buiten de normale familiebeleving en zijn zij strafbaar.

Ook de aard der feiten heeft zijn belang. Seksueel verkeer tussen de echtgenoten coram de kinderen kan strafbaar zijn. De rechter zal in feite oordelen of, in nog weinig bestaande gevallen, de familietoestand en het gebeurlijk gebrek aan slaapgelegenheden en andere medebeslissende elementen geslachtelijk verkeer van de ouders bij aanwezigheid van kinderen als een familieexceptie dient aangezien te worden.

Wanneer het zich naakt vertonen uitsluitend geïnspireerd is door exhibitionistische neigingen is strafbaarheid aanwezig.

Het probleem is enigzins anders wanneer de ouders voorstanders zijn van het naturisme in een voor het zicht gesloten tuin of ruimte, ofwel indoor-naturisme wensen te beoefenen in huis. In het eerste geval oordeelde de rechtbank van Gent dat dergelijke praktijken strafbaar zijn tegenover kinderen beneden de 16 jaar (31 januari 1931, Pas. 1931, III, 58; R.D.P. 1931, 398). In dezelfde zin luidt een vonnis van de rechtbank van Brussel wat betreft binnenhuis-nudisme (Corr. Brussel, 26 mei 1965; J.T. 1966, 449, bevestigd in beroep 2 oktober 1965).

Deze rechtspraak wordt bestreden (A.P.R. Tw. Aanranding, nr. 40, 6e lid). Vooreerst wordt opgemerkt dat de instemming der getuigen niet doorslaggevend is en dat de vraag rijst, vooraleer deze naar het openbaar karakter wordt gesteld, of de enkele naaktheid van de ouders voor hun kinderen als zodanig een ontuchtig schouwspel is.

Ook is de rechtspraak verdeeld over de leeftijdsgrens beneden dewelke geen toestemming kan gegeven worden, alsook over de volstreekte onbekwaamheid van instemming.

Zo wordt voorgehouden dat betrokkenen daartoe het onderscheidingsvermogen moeten bezitten, wat volgens de ene slechts mogelijk is vanaf 16 jaar (Brussel, 12 april 1941; Pas., 1944, II, 7), volgens andere wanneer de meerderjarigheid bereikt is (Corr. Gent, 31 januari 1931, R.D.P. 1931, bl. 398; Schuind: *Traité de droit criminel*, D. I., bl. 198; Rigaux et Trousse, blz. 447). Deze laatste steunen op het feit dat sinds de wet van 28 juli 1962 de aanwezigheid van een minderjarige — welk ook zijn leeftijd weze — een verzwarende omstandigheid kan uitmaken, doch er kan hierop aangestipt worden dat in de wet op de adoptie de leeftijd van 15 jaar voldoende is voor de instemming (Wet 21 maart 1969). Andere rechtspraak stelt dat de leeftijd beneden 16 jaar niet juris et de jure afwezigheid van toestemming in zich sluit (Corr. Bergen, 12 januari 1953; J.T. 1953, 183).

Wellicht kan het probleem bekeken worden in het licht van het opvoedingsrecht der ouders. De voorgehouden voordelen van naturisme (invloed zon, open lucht, water, fysieke relax) kunnen bezwaarlijk toepasselijk zijn op indoor-naturisme. Het vonnis van Brussel houdt voor dat

onze beschaving en het sociale, morele en culturele gedragspatroon waarin wij leven, de algehele naaktheid, zelfs afgezien van alle obscene gebaren of houdingen, het schaamtegevoel kwetst voor wie niet vrijwillig het schouwspel gezocht heeft. Men zou kunnen aannemen dat het dag in dag uit huisnudisme niet behoort tot de sfeer van onze seksuele normen en leefgewoonten. Kinderen in dergelijke geest opvoeden ware hen aldus opvoeden in een regime dat tegenstrijdig is met de seksuele zeden. Anders zou het zich stellen bij het beoefenen van het naturisme in de tuin of op een domein en met het oog op het bereiken van een fysisch en psychisch voordeel. Wanneer de ouders dit zó menen dan zou dit een vorm kunnen uitmaken van de seksuele opvoeding der kinderen. Hierbij zou echter dienen rekening gehouden te worden met het opkomen der puberteitsjaren en het ontstaan van het schaamtegevoel. Het opdringen van naturisme aan kinderen die bij hun puberteitswording hiervan afkerig zijn ware strafbaar. Aldus zou kunnen aangenomen worden dat de jeugdige leeftijd niet juris et de jure beslissend is.

Deze familieexceptie is derhalve, wat de minderjarigen betreft, vatbaar voor een meer aangepaste oplossing.

2. - Het naturisme

Het naturisme, ook nudisme of gymnische beweging genaamd, strekt, volgens de aanhangers, tot vrije lichaamsbeoefening in de natuur. Het redelijk belang zouden de fysieke en psychische relaxinvloeden zijn van het naakt in open lucht leven. Men kan dit fenomeen positief of negatief bezien. Het is een kwestie van appreciatie (B.R. Grenoble, 9 december 1957 vermeld in *Le nudisme devant la loi*, R. Doublier, blz. 24; Ney A.: *Nudisme, Outrage aux mœurs et éducation sexuelle*, R.D.P., 1934, 1142).

In verschillende landen van Europa zijn gebieden aangeduid waar naturisme integraal of gedeeltelijk mag beoefend worden. In Frankrijk heeft men gepoogd deze plaatsen alsook spektakelzalen als semi-openbare plaatsen te doen doorgaan ten einde aan de publiciteit inhaerent aan de openbare plaats te ontkomen. In België bestaat in de huidige stand van de zeden geen administratieve regeling van openbaar domein voor het naturisme. Bepaalde rechtsleer houdt voor dat het niet uitgesloten is dat de evolutie van de zeden dit in de toekomst onder bepaalde voorwaarden zal toelaatbaar maken (Marchal et Jaspas, blz. 394).

Zoals hoger gezegd kunnen kinderen volgens de Belgische rechtspraak beneden de 16 jaar hun instemming niet vrijwillig geven en zou er strafbaarheid zijn indien het naturisme in aanwezigheid van kinderen beneden de 16 jaar beoefend wordt. (zie ook Laplatte C.: *Outrage public à la pudeur*, bl. 86). Wat de aanmerking hierop betreft verwijzen wij naar hoger.

In andere landen van Europa blijken geen dergelijke restricties te bestaan.

Beelden voorkomende in naturistische tijdschriften vallen onder deze exceptie. Zij dienen beschouwd in het kader van een naturistische levensbeschouwing en hebben aldus een zin van bestaan (Overbeek W.H.: *Pornografie voor het gerecht*, blz. 103). Wanneer deze tijdschriften naaktfoto's bevatten dewelke niet aanstootgevend zijn, blijkt niets zich tegen een verspreiding te verzetten bijaldien dit geschiedt op een wijze die het overige gedeelte der gemeenschap niet kan kwetsen. In vrij veel Europese landen is de verkoop van naturistische schriften met naaktfoto's vrij, o.m. in Nederland, Duitsland, Zweden, Denemarken, Noorwegen, Engeland. In Frankrijk dienen de geslachtsdelen geretoucheerd te worden. In België kan in principie niets aangevoerd worden tegen de verspreiding van naturistische tijdschriften met naaktfoto's bijaldien deze niet aanstotelijk zijn. Er zou voorts nog dienen rekening gehouden te worden met art. 386 bis S.W. De be-

voegde diensten verzetten zich trouwens niet tegen de invoer van buitenlandse naturistische tijdschriften. Evenmin het Ministerie van Verkeerswezen tegen het vervoer over spoor en post.

Wat de naturistische film betreft ware het — zoals verder vermeld — aangewezen het vertoon van de genitalia te vermijden daar de film zich richt tot het publiek en niet uitsluitend tot de aanhangers van dit naturistisch denkbeeld.

3. - Poseren

Het poseren in de academie vindt zijn strafuitsluiting in het redelijk belang van de kunst. Het is overigens een toepassing van het principe van vrijwillige getuigen (adv. gen. Melot in zijn Conclusiën voor het arrest van Cassatie 11 februari 1895, Pas. 1895, I, 102). Deze oude conceptie zal zich ook aanpassen aan andere kunstuitingen o.m. de fotografie.

Het poseren in de privaatwoning van de fotograaf zou geen strafbaarheid medebrengen bij ontstentenis van publiciteit van buitenuit. Bijaldien andere personen aanwezig zijn zou dienen nagegaan te worden of zij vrijwillige getuigen zijn of kunnen zijn (Cass. fr. 11 december 1952, J.C.P. 1953, III, 102).

Betreffende de gevallen van exploitatie van fotografie voor reclame en publiciteit, is bij ons weten nog geen jurisprudentie gekend. Niettemin kan bij het poseren, fotograferen of filmen een minderjarige persoon hetzelfde probleem stellen als hierboven vermeld bij de familieexceptie.

Niet obscene publiciteitsfoto's waarop naaktpersonen met inbegrip van minderjarigen beneden de 16 jaar en die dagelijks zichtbaar zijn, zowel in tijdschriften als op reclameborden, hebben bij ons weten nog geen voorwerp uitgemaakt noch van vervolgingen noch van afkeuring, waarbij dan nogmaals de bedenking dient gemaakt te worden of de minderjarigheid beneden de 16 jaar juris et de jure wel strafbaarheid moet mede brengen.

Het uitbaten van fotostudio's waar naaktmodellen poseren vóór amateurs zoals bv. in Duitsland, zou hier wegens de gerichtheid tot het publiek en afwezigheid van redelijk belang, strafbaar blijken.

4. - Spektakel - Kabaretwezen - Toneel

Als rechtsgrond voor deze eerste twee wordt de plastische kunst voorgehouden. Nochtans is het enig redelijk belang meer te zoeken in de evolutie van de seksuele norm waarbij het erotisme in zekere mate meer aan bod komt.

In principe is naaktheid in spektakel en kabaretwezen strafbaar, wegens ontstentenis van redelijk belang. Het is doorgaans grotendeels gericht op een zekere seksuele prikkeling van de toeschouwer. De evolutie van de zeden heeft echter de maatschappij vertrouwd gemaakt met bepaalde ontblotingscènes, zodat deze relatief in het domein der seksuele normen gevallen zijn en zich sociologisch concentreren in de steden. Het behoort in zekere mate tot de democratische spreiding van sommige seksuele fenomenen (Van Ussel: *Geschiedenis van het seksueel probleem*, bl. 342, 344).

Het ware echter fout voor te houden dat geen strafbaarheid voorhanden is omdat de toeschouwers vrijwillige getuigen zijn (contra: De Bruyn J.: *Openbare schennis van de goede zeden*, bl. 27; R.C., *Le nu au spectacle peut-il outrager la pudeur?*, Rev. Sc. Cr. 1953, bl. 363). Dat het schouwspel in een gesloten ruimte wordt weergegeven sluit de openbaarheid niet uit. De publiciteit bestaat in de gerichtheid en het beroep op het publiek, op welke wijze dit ook geschiedt (Garçon, nr. 138, Cass. fr. 18 februari 1938; D.H. 1938, 239).

In Frankrijk nam de rechtspraak als criterium aan dat

de schaamstreek moet bedekt zijn (Parijs, 26 febr. 1936; Sirey 1936, 2, 138). Dezelfde stelling wordt toegepast op naaktfoto's waar de schaamstreken verdoezeld worden.

De Belgische rechtspraak heeft dezelfde mening gehuldigd: wanneer het spektakel een strikt artistiek karakter heeft, ontdaan van wulpsheid of geile gebaren en bijbedoelingen bestaat geen strafbaarheid (Luik, 21-november 1950; J.T. 1951, bl. 194 en nota J. Van Der Veeren; La-platte C.: *Outrage public à la pudeur* bl. 127).

Een vonnis echter van de rechtbank van Koophandel te Brussel dd. 17 oktober 1958 (J.T. 1958, 637) heeft vooropgesteld dat het strip-tease-contract een voorwerp heeft dat strijdig is met de goede zeden en de hierop gegronde eis afgewezen. Hierin wordt de draak gestoken met het element kunst en erop gewezen dat de strip-tease feitelijk de omzeggens algehele naaktheid op sluwe wijze hanteert om de zinnen der toeschouwers op te hitsen, dat zij die ongevoelig zouden blijven aan deze excitatie en alleen bekommerd zijn om het artistieke, uitzonderlijke stervelingen zouden moeten zijn. Dit vonnis verwijst naar een vonnis van de Corr. Brussel 3 juni 1954 (J.T. 1954, bl. 556) en Charleroi 8 juli 1955 (J.T. 1955, 626), waarin het vertonen van een strip-tease film werd bestraft omdat die niet het minste artistieke zelf niet komische of burleske karakter vertoonde en alleen de ophitsing van lagere instincten beoogde.

Aannemende dat ontkledingsdansen in de attractiezeiden zouden getreden zijn, blijft er nochtans de strafbaarheid zodra de houdingen en gebaren uitsluitend gericht zijn op seksuele excitatie en de doorlopende vertoning van naakte vrouwen slechts met dit doel gedaan wordt (Cass. 11 september 1961; Pas. 1961, I, 48).

Integrale naaktheid is dus nog strafbaar, ook in het gewoon toneel, zelfs zo dit een experimenteel karakter vertoont en bij ontstentenis van obscene gebaren of houdingen (Gent 17 maart 1969, O.M. t./ H.C., voorziening in cassatie verworpen).

Het living-underground of poptheatre, waarvan thans opvoeringen worden gebracht in het buitenland (Marat-Sade-Hair-Ché-Oh-Calcutta) en waarin geheel naakte personen optreden en zelfs blijkbaar copulatiescènes voorkomen, is vooralsnog niet in onze seksuele normen getreden en dus strafbaar (zie o.m. *Modern teater en de censuur in België*, R. Lanckrock in *Ons Erfdeel*, Sept. 1969, 143). Tijdens dergelijke vertoningen in België was er geen volledig naaktvertoon.

Er kan niet ontkend worden dat het schouwspel door het levend element ongemeen dicht de realiteit benadert. De aanwezigheid van de acteur prikkelt meer dan het vlakke beeld. Dit laatste — o.m. in de film — laat meer fantasie toe, heeft meer technische, ruimte- en suggestiemogelijkheden om bepaalde situaties afzonderlijk en uiteindelijk in een geheel op te nemen. Het naakt (niet gekleed) doet inderdaad in het toneel meer bloot (ontkleed) aan. Naakt is objectief. Bloot daarentegen subjectief, alsof men bij het blootmaken zelf betrokken is (J. Teunis, *Erotische evolutie*, bl. 82). Als onaanvaardbaar wordt thans dus beschouwd: maaktheid, handelingen in verband met de intieme geslachtsdaad, onbewimpelde uitlatingen over het geslachtsleven en vertoon van seksuele afwijkingen. Daar het toneel nu eenmaal levend is met mensen in een reële, bepaalde situatie en dus in grotere mate aanleiding kan geven tot schokken en kwetsen en nauwer aansluit bij art. 385 S.W. dient het toneel redelijkerwijze met deze elementen rekening te houden. Wellicht kan naakt en seks door een functioneel en verantwoord artistiek karakter een redelijk belang uitmaken. Maar dan is het opnieuw een kwestie van oprechtheid, noodzakelijkheid, maat en wijze. Gezien de beperkte middelen en het direct karakter van het toneel blijft buitengewone omzichtigheid aangewezen zo deze kunst niet tot wansmakelijkheden wil vervallen.

5. - Sport- en hygiëne exceptie.

Hier is niet zozeer de activiteit op zichzelf van belang. Van Bemmelen en Van Hattum stellen « dat atleten en zwimmers zich van een groot deel ontkleden geeft geen aanstoot, omdat dit voor die sportbeoefening noodzakelijk is. De ontkleding geschiedt zozeer met het oog op dit doel, dat de gedachte voor het seksuele voor de meeste mensen op de achtergrond blijft ». (D. II, bl. 446). Deze beschouwing klinkt ietwat ouderwets. De strafuitsluiting beoogt niet de sportactiviteit zelf — men is toch niet in de griekse oudheid — maar wel de voorbereidingen en naverzorging. Aldus is de strafbaarheid uitgesloten bij gezamenlijk uitkleden voor de wedstrijd, het masseren en nemen van stortbaden. Hetzelfde geldt voor de hygiënische verzorging in kazernen of ziekenhuizen. In voornoemde middens heerst een eigen leefatmosfeer waarin naaktheid binnen bepaalde grenzen als geheel normaal voorkomt.

De persoon die dergelijke annexen van sportstadia of andere gebouwen betreedt, kan bezwaarlijk inroepen dat zijn eerbaarheidsgevoel gekwetst wordt bij het zicht van naakte spelers of personen bij hun verzorging. Hij is een onbescheiden getuige zelfs als de deur niet gesloten is, daar hij zich waagt in plaatsen die hij geen recht heeft te betreden en waar hij zich trouwens kon verwachten aan bepaalde schouwtonelen (contra De Bruyn J.: *Openbare schennis van de goede zeden*, nr. 124).

6. - Wetenschap en kunstexceptie

Wat de wetenschap betreft werd steeds aangenomen dat het redelijk belang gegrond is op de vorming in en de bevordering van allerlei wetenschappen als de geneeskunde, zedenleer, geschiedenis, pedagogie, anthropologie, sociologie, psychologie enz. (o.m. Cass. 7 dec. 1932, Pas. 1932, I, 2; Luik 11 juni 1931; J.T. 1931, 471; Brussel 1 juli 1932, Pas. 1933, II, 50; Corr. Brussel 12 maart 1969 J.T. 1969, 353; R.P.D.B. Tw. Outrages aux bonnes mœurs, nr. 95; P.B. Tw. Outrage aux mœurs nr. 111; Parl. Besch. Senaat 1935-36 nr. 149; De Bruyn J., o.c. nr. 256 en 257; Arnaud P., *Réforme de la Législation relative à l'outrage aux bonnes mœurs*, bl. 57 en 75; André L., *Les outrages aux bonnes mœurs*, bl. 29; Fabreguettes M., *Des outrages aux bonnes mœurs*, bl. 61; Marchal et Jaspas, bl. 284; De Smedt M., R.W., 1958-59, 912).

Pseudo-wetenschappelijke werken die met obscene prenten een grote verspreiding beogen zijn strafbaar (Fabreguettes M., o.c. bl. 62).

Ook de wetenschappelijke film moet aan dezelfde normen worden getoetst. Bepaalde filmen werden, hoewel blijkbaar uitgebracht met de bewering een bijdrage te zijn tot de seksuele opvoeding, bekeurd wegens de wulpe taferelen die niets te maken hebben met het vooropgezette pedagogisch doel.

In de huidige evolutie van de « lichte » illustratie blijkt de kunstexceptie, die steeds werd aanvaard, zich thans minder scherp te stellen (o.m. E. Polak, *De artt. 240 en 451 bis W.v.Sr. beschouwd in hunne verhouding tot kunst en wetenschap*, bl. 45; Fredericq S., *L'art devant le droit*, J.T., 1951, 82; P. Vermeulen, *La justice et le cinéma*, J.T., 1960, 233; Winderickx, R.W. 1962-63, 1193). Er is toch een verschil: indien de eerstgenoemde illustraties meer beperkt zijn in het vertoon van de algehele naaktheid, is men in de rechtsleer en de rechtspraak merkkelijk breder voor de werkelijke kunstproducties.

Het redelijk belang ter zake ligt in de beoefening van het schone als vorm van cultuur.

Het is vooral op deze exceptie dat bepaalde voorstanders van de afschaffing van art. 383 S.W. of minstens van de incorporatie onder art. 14 G.W., met de gewaarborgde bescherming eraan verleend aansluiten. Men is in bepaalde rechtsleer van oordeel dat beeldmateriaal even-

goed de uitdrukking ener gedachte kan zijn (Vanhoudt en Calewaert: Belgisch Strafrecht, D. II, bl. 312 en vermelde rechtsleer). Vandaar de strekking om elke artistieke meningsuiting te laten genieten van de waarborgen verleend door art. 14 G.W. en de feitelijke straffeloosheid (J. Bultinck op XXIIe Interuniversitair Rechtscongres Vlaams Rechtsgenootschap V.U.B. 1970). Hiertegenover blijkt de poging om de pornografische geschriften te onttrekken aan de prerogatieven van de drukpers, bijna hopeloos te zijn. Nochtans komt het voor dat deze mening evenmin kans op slagen is weggelegd. Wanneer immers op literair vlak een onderscheid tussen kunst en pornografie naar onze huidige normen reeds moeilijker te maken is en hieruit een praktisch niet-vervolgen voortvloeit, dan zou dit bij beeldmateriaal minstens op dezelfde moeilijkheid stuiten. Dit laatste materiaal kan veel direkter kwetsen en aanstoot geven dan geschriften. De in het openbaar verspreide *in core*-pornografie een volslagen straffeloosheid laten genieten, zou niet alleen tot prostitutie van de kunst, maar eveneens tot een verwrongen leefbeeld van onze kultuur leiden.

Gezonder blijkt de stelling — mede met M. De Smedt (o.c. hierboven) — « zuiver beschrijvende pornografie » (wij bedoelen dan de echte pornografie) te onttrekken aan het begrip drukpers en het samen met het beeldmateriaal aan de bevoegdheid van de gewone rechter te onderwerpen (zie ook Piret J.M. in R.D.P., 1969-70, 435). De niet altijd gegronde argwaan tegenover deze laatste weegt niet op tegen de feitelijke straffeloosheid. De ons omringende landen huldigen trouwens dit regime (Nederland, Frankrijk, Duitsland, Engeland, Denemarken, Zweden, enz.). Nochtans is de rechtspraak inzake geschriften gewestigd en schijnt een stroomopwaartse beweging hic et nunc kansloos. De toestand van feitelijke straffeloosheid omwille van het minder direct kwetsen van schriften kan geduld worden.

Anderzijds blijkt een ruime interpretatie van de kunst-exceptie aangewezen. Aan de kunstenaar moet voor de uitlevering van zijn persoonlijkheid en zijn gevoelens en talenten een zekere armslag verleend worden en een zekere vrijheid die trouwens van een geheel andere orde is dan diegene die met de kunst niets te zien heeft.

Het weze aangestipt dat de kunst geen obsceniteit kan dekken. Voor de beoordeling dienen als criteria de huidige norm (zie Afd. III) en de wijze van publiceren (Afd. II). Wanneer de kunstenaar kennelijk beoogd heeft pornografische producties te scheppen met commerciële doeleinden is hij strafbaar (Corr. Verviers 3 juli 1908; J.T. 1908, bl. 1345; corr. Brussel 5 mei 1909, Pas. 1909, II, 237; Nijpels en Servais: Code pénal belge interprété D. II, bl. 520, nr. 8; P.P. 1909, 807; R.D.P. 1909 bl. 633).

Het kan gebeuren dat een kunstwerk weinig stichtend is, maar daarom nog niet strijdig met de goede zeden (Gent 12 februari 1969, O.M. t./ D.).

Een boek met illustraties van gekende meesters, waarvan de werken afzonderlijk kunstexceptie genieten kunnen, zal als pornografisch veroordeeld worden wanneer uit het geheel van het boek blijkt — uit de titel, schikkingen der afbeeldingen en tekst — dat slechts beoogd wordt de ongezonde nieuwsgierigheid van de lezer te prikkelen (Luik 21 nov. 1891; P.P. 1892, nr. 64; Corr. Brussel 22 jan. 1969; J.T. 1969, 139; C. Limoges 22 jan. 1900; J. C. P. Tw. Outrages aux bonnes mœurs nr. 32; De Bruyn J., o.c. bl. 114).

II - Publiciteit. -

De openbaarheid is een essentieel element van het misdrijf. Hoe meer geoorloofd of ongeoorloofd de seksuele daden ook wezen er is geen strafbaarstelling wanneer deze niet in het openbaar bedreven worden. De wetgever heeft zich in het moderne recht niet meer bekommerd om

de immoraliteit van de daad zelf, maar wel om het schandaal dat kan verwekt worden wanneer deze in het publiek bedreven wordt. Het is de *wijze (publiciteit)* waarop de daad gesteld wordt die strafbaarheid kan medebrengen (Cass. 23 april 1951 en nota R.H. in Pas. 1951, I, 572; Cass. 2 september 1952; Pas. 1952, I, 768; Gent 16 juni 1951; R.W. 1951-52, 641; Brussel 12 april 1941; Pas. 1941, II, 7; Corr. Nijvel 16 december 1955; Pas. 1957, III, 3; Corr. Luik 27 mei 1964; Pas. 1964, III, 66; De Bruyn J.: *Openbare schennis van de goede zeden*, nr. 143; Chaveau et Hélie, 2764; B.J. onder x 1888, 898; Garçon, nr. 31; Van Bemeulen en Van Hattum, D. II, bl. 452; Marchal et Jaspar, nr. 1073; Rigaux et Trousse, bl. 442; Constant: *Manuel de droit pénal*, II, nr. 945; R.P.D.B., Tw. Outrages aux Mœurs, nr. 49 tot 73).

Uit het verslag van de Kamercommissie blijkt dat de wetgever zich opzettelijk onthouden heeft een bepaling te geven van de publiciteit die als essentiële voorwaarde vereist is voor de strafbaarheid krachtens art. 385 en zich uitdrukkelijk verlaten heeft op de appreciatie van de rechter om te oordelen wat publiciteit uitmaakt. Hij heeft alleen de algemene richtlijnen gegeven nl. dat de wet zich richt tot *alle wijzen van publiciteit*. (Cass. 17 januari 1839, Pas. 1839-40, 41; 23 mei 1882; Pas. 1882-I-316; 11 februari 1895; Pas. 1895-1-401; Gent 18 december 1926, Pas. 1927-II-52; Verslag Lelièvre in de Kamer op 21 januari 1859; Nijpels et Servais, C.P.I., D. II, 532, nr. 8; P.B. Tw. Outrage public aux mœurs, nr. 98; Beltjens, Encycl., C.P. art. 385, nr 2 en 3).

Normaal zou « in het openbaar » betekenen: niet in het geheim, ten overstaan van anderen, in het publiek, tegenover iedereen. Het is nochtans hiermede niet synoniem. De rechtsleer en rechtspraak hebben dit begrip nader omschreven en hierin treedt als algemene tendens op de werkelijke aanwezigheid of mogelijke aanwezigheid van getuigen.

Blijkbaar liggen aan de basis van de interpretatie van de publiciteit drie belangrijke Franse cassatiearresten, die vlug bij ons ingeburgerd geraakten (Cass. fr. 17 januari 1839, Pas. 1839, 40, I, 11; 11 februari 1895; Pas. 1895, I, 101; 24 februari 1896; Pas. 1896, I, 91).

Het eerste is het gekende arrest dd. 26 maart 1813 (D. Tw. Attentat aux mœurs, D.V. bl. 406), waarbij de vrij spraak vernietigd werd, verleend door de rechtbank van Arnhem (Ned.), die geoordeeld had dat geen strafbaarheid voorhanden was, wanneer de feiten zich wel op straat voorgedaan hadden, doch 's nachts. Het arrest — wellicht het eerste in deze materie in het Franse hof van Cassatie — vernietigde het vonnis en hield voor dat « Les outrages sont ceux qui, par leur licence et leur publicité ont du être l'occasion d'un scandale public pour l'honnêteté et la pudeur de ceux qui, fortuitement, ont pu en être témoin » en verder « la circonstance que cet acte éhonté de licence avait eu lieu la nuit n'en détruirait pas la publicité, puisque le passage et la circulation dans les rues sont de droit et souvent d'usage, la nuit comme le jour ».

Hiermede werd reeds aangenomen dat de openbare plaatsen op zichzelf publiciteit inhouden. Weze opgemerkt dat dit arrest eerder de indruk laat dat het effectief schandaal en niet het mogelijke strafbaar is. (Haesaert J.: *Evolution de la jurisprudence Belge en matière d'outrages public aux mœurs*, R.P.D. 1927, 1166).

Het tweede arrest dd. 22 februari 1828 (D.P. 1828, I, 145) overgenomen door het arrest van 7 april 1859 (D. 1859, I, 239) bevestigt de zienswijze dat een openbare plaats publiciteit met zich meebrengt, maar breidde de opvatting uit tot de private plaatsen die van buiten uit konden gezien worden. Het houdt voor « que l'art. 330 se réfère à tous les genres de publicité que l'outrage à la pudeur est susceptible d'avoir, soit par le lieu où il est commis, soit par les autres circonstances dont il est accompagné ». Deze formule werd in Belgische arresten geregeld overgenomen.

Het derde arrest dd. 4 augustus 1877 (D. 1878, I, 287) hield voor dat er eveneens publiciteit is wanneer de feiten in een privaat vertrek gebeuren en een persoon hierbij zijns ondanks aanwezig is en kon waarnemen.

Uit deze arresten groeide dan ook een rechtsleer die, vooral steunend op het arrest dd. 22 februari 1828, volgende theorie construeerde: art. 385 richt zich tot alle vormen van publiciteit het weze deze die voortspruit uit de plaats toegankelijk voor het publiek omdat deze uiter-aard zichtbaarheid voor gevolg heeft of kan hebben, het-weze door andere omstandigheden. Het algemeen eerbaarheidsgevoel dient beschermd te worden tegen welke vorm ook van schennis. Niet de publiciteit van de daad zelf, zij weze werkelijk of mogelijk, is zozeer van belang dan wel de wijze, de vorm waarin de krenking gebeurt. (Garraud, D.V. bl. 459; Rigaux et Trousse, bl. 442). Deze rechtsleer lost alle moeilijkheden op wanneer men als principe aanneemt dat de wetgever niet zozeer de zedigheid der openbare plaatsen heeft willen beschermen, maar wel het eerbaarheidsgevoel van eenieder (la pudeur de quiconque). En Garraud stelt « pour que l'outrage à la pudeur ou pour mieux dire l'outrage à la pudeur publique existe, il faut s'attacher en effet à l'éventualité d'un scandale, d'une offense à la pudeur de tous et non à la publicité effective de l'acte. »

Deze juridische constructie wordt vaak betreden wegens bepaalde bezwaren. Garraud reeds spreekt zich tegen. Handelende over vrijwillige getuigen in een gesloten plaats houdt hij voor « Comment soutenir, en effet, dans ce cas, que la pudeur des personnes, qui consentent non seulement à être témoins de ces actes mais encore à y participer, ait pu être outragée? La loi ne réprime pas le vice, elle se borne à faire la police morale de la rue. Ce qui motive son intervention c'est exclusivement le scandale public, l'outrage à la pudeur publique. » (o.c. bl. 465).

Zo wordt dan ook de vraag gesteld hoe in de onderstelling dat het « algemeen eerbaarheidsgevoel » moet beschermd worden tegen alle mogelijke vormen van krenking, *vrijwillige getuigen* in een gesloten plaats vrij kunnen uitgaan.

Is het verantwoord iemand, die zich in een ontvolkte verlaten gemeente naakt op straat zou vertonen door niemand gezien wordt en zelfs in feite *niet kan gezien worden*, strafbaar te stellen alleen maar omdat het gebeurde op straat, dus in een vorm of op een wijze die krenking meebrengt?

De *duisternis* ontnemt aan het misdrijf evenmin de strafbaarheid (Cass. 24 mei 1954, Pas. II, 828; Gent 16 juni 1951, R.W. 1951-52, 641; Cass. Fr. 26 maart 1813, Journal du Palais 1813, 2, 241; 16 maart 1823, vermeld door Garraud, bl. 460; Cass. Fr. 19 juli 1935, G.H. 1935, 528; 19 april; 1939, Gaz. du Palais 1939, 1, 855; Corr. Poitiers 24 juli 1958, J.C.P. 1958, II, 10855 met nota van R. de Lestang; Rigaux et Trousse, bl. 445; Garçon, nr. 117). Deze stelling blijkt soms niet logisch, gezien de ontstentenis van waarneembaarheid.

Deze these stelt eveneens de *virtuele publiciteit* strafbaar, dus voor feiten die niet gezien werden doch achteraf kenbaar gemaakt werden. Deze opvatting wordt in bepaalde gevallen als tegen de borst stotend aangevoeld en verworpen (Laplatte C.: L'outrage public à la pudeur, bl. 91 en 225).

Laatstgenoemde auteur — die eerder streng is op stuk der zeden — stelt de vraag of deze virtuele publiciteit « dans son application ne donne pas lieu, dans certains cas, à un abus de droit ». Hij sluit zich aan bij de zienswijze van Lambert M., die in zijn werk « Pratique policière », straffeloosheid voorhoudt in speciale gevallen als bv. feiten gepleegd op een verlaten strand, in een winternacht, in een woud, op een bergtop. Doch hij geeft geen juridische rechtvaardiging en raadt aan niet te vervolgen (Outrage public à la pudeur, bl. 91, 92, 93).

Garçon meent dat de duisternis de publiciteit ontnemt wanneer men van buiten uit niets kan zien in de kamer of de winkel (nr. 67). Van Bemmelen stelt voor om van bepaalde zedenschennis van minder erge graad (b.v. naakt zwemmen, feiten gepleegd op een verlaten plaats als duinen of bosschages) een overtreding te maken (Preadvies over zedenmisdrijven, uitgave: Vereniging voor de vergelijkende studie van het recht van België en Nederland, 1967, bl. 89).

Er weze overigens verwezen naar de vrijspraak in corr. Dendermonde 19 juli 1880 (Pas. 1881, III, 100; Haesaert J., Evolution de la jurisprudence belge en matière d'outrages publics aux mœurs, R.D.P. 1927, 1170) en Cass. fr. 2 januari 1846 (S. 1846, 1, 304; 30 juli 1863, D., 1864, 1, 147 - Garçon nr. 47, 49), alsmede Rouen 10 januari 1867 vermeld door Maillefaud A. in « L'outrage public à la pudeur », bl. 81, vrijspraak bijgetreden door de auteur; bl. 82 en 83.

Wanneer nu enerzijds de wetgever alleen gedacht heeft aan « alle wijzen van publiciteit » en de rechtsleer en rechtspraak deze omschreven hebben als kunnende blijken « het weze uit de plaats waar of door de omstandigheden waarin de handeling gepleegd werd » en anderzijds er toch soms gegronde bezwaren geopperd worden ten overstaan van deze te strakke interpretatie der publiciteit, kan de vraag gesteld worden of deze niet vatbaar is voor een juistere interpretatie.

Er wordt immers voorgehouden dat de openbare plaats slechts haar publiek karakter verkrijgt wegens de mogelijkheid van de aanwezigheid van een getuige.

Rigaux et Trousse houden voor « Le caractère du lieu n'intervient guère que pour apprécier la possibilité de la présence d'un témoin involontaire, que conférerait à l'acte son effet de scandale que veut empêcher l'article 385. »

Deze kans op getuigen is *niet voor alle openbare of daarmee gelijkgestelde plaatsen dezelfde*.

Een drukke stadsstraat is niet gelijk te stellen met een landelijke weg. De duisternis kan ook een rol spelen. Er is een verschil in de *mogelijkheid van waarneembaarheid*.

In dit licht zijn aldus twee strekkingen mogelijk, de ene meer progressief dan de andere. Beide beogen een *concretisering van de publiciteit*, dus een *precisere ontleding der omstandigheden*.

In de eerste wordt gesteld dat, aannemende dat de publiciteit wel kan spruiten uit de aard van de openbare of gelijkgestelde plaatsen of de omstandigheden waaronder de feiten gepleegd werden, de probaliteit der waarneembaarheid nader dient onderzocht te worden, namelijk of de feiten, naar de wijze en plaats, normaliter waarneembaar waren.

Het begrip publiciteit zou dus nader dienen gepreciseerd te worden. De rechtspraak van ons Hof van Cassatie heeft trouwens geleidelijk het begrip publiciteit nader omlijnd. Het arrest van 11 februari 1895 stelt dat publiciteit alle vormen van veruitwendiging in zich sluit zowel door de plaats waar of de omstandigheden waarin de schennis gepleegd wordt (vergelijk Cass. fr. 22 februari 1828, D.P. 1828, I, 145);

Het arrest van 7 augustus 1925 beperkt reeds dit algemeen principe en preciseert dat de schennis gepleegd in een private plaats slechts strafbaar is wanneer het feit kan gezien worden door een getuige zonder dat daartoe de staat der plaats moet gewijzigd worden.

Het arrest van 23 april 1951 geeft nog een andere omschrijving van het begrip met voor te houden dat geen publiciteit voorhanden is wanneer in een privaat vertrek alleen het slachtoffer - getuige (bij aanranding) aanwezig is (Legros R.: *Considérations sur le fait et le droit*, R.D.P. 1961-62, 835; A.P.R. Tw. *Aanranding*, nr. 118). Een precieze begripsbepaling kan gezocht worden in de *appreciatie van de mogelijkheid tot waarneembaarheid*. Aldus zou de stelling van het arrest van 11 februari 1895 kunnen behouden worden mits wijziging van « door de plaats waar

of de omstandigheden waarin » in « door de plaats en de omstandigheden waarin ».

Feiten gepleegd in een in de nacht rijdende niet afgeschermd auto kunnen materieel niet waargenomen worden; hetzelfde voor deze gepleegd in een lokaal van buitenuit zichtbaar maar 's nachts wanneer de zichtbaarheid door de duisternis weggenomen wordt.

Er is ook een praktische onmogelijkheid van waarneembaarheid door de ligging en de afstand, de omstandigheid waarin de dader op die plaats en tijd redelijkerwijze mocht denken dat er geen getuigen zouden zijn. Dit is het geval indien de feiten gepleegd zijn, b.v. in het woud in een verlaten kreek aan het strand, in de topflank van een berg op een verlaten praktisch niet gebruikte weg. Het zou alsdan de feitenrechter toekomen te oordelen of de plaats wel normaal door het publiek gefrekwenteed wordt en of de wijze waarop de feiten gepleegd werden al dan niet een materiële waarneembaarheid mogelijk maakt. De rechter zou hier streng mogen zijn in de appreciatie. Een park of een bos gelegen aan de rand van de stad wordt normaal doorwandeld, evenals het duinengebied in het seizoen. Bepaalde eenzame streken worden om reden van het toeristisch of natuurkundig karakter bezocht. Maar het zelfde zou niet kunnen gezegd worden van verafgelegen bossen, ruime afstanden in zee, verloren krekken in niet bezochte of woeste streken of bergen, al lopen er wegels door (Cass. fr. 2 januari 1846, D.P. 1846, I, 48; Laplatte C.: *L'outrage public à la pudeur*, bl. 91 en 225).

Deze stelling heeft niets te maken met het opzet dat voor de strafbaarheid overigens niet vereist is. Hoewel betrokkenen klaarblijkelijk bij het opzoeken van een verlaten plaats of omstandigheden het inzicht laten blijken van een anders eergevoel niet te willen kwetsen door zich van het publiek te verwijderen en waarneembaarheid uit te sluiten, zou de inbreuk bestaan zodra de rechter oordeelt dat, door de plaats en de omstandigheden, de voorwaarden van publiciteit vervuld zijn. Op die manier zou in zekere mate de bedoeling van de dader kunnen geapprecieerd worden.

Indien in de eerste stelling bepaalde onbillikheden weggenomen worden door een meer realistische toepassing en niet zozeer juris et de jure door het publiek karakter van een openbare plaats of door alle vorm van veruitwendiging, dan blijft toch nog de theoretische of virtuele publiciteit over: hoewel de feiten door niemand werden gezien, konden zij toch gezien worden. Zij worden gewoonlijk achteraf ter kennis gebracht van het openbaar ministerie na latere opsporingen of bekentenissen. Vooralsnog wordt voorgehouden dat deze virtuele publiciteit strafbaarheid medebrengt.

De tweede strekking in de rechtsleer en literatuur sluit aan bij de eerste, doch gaat verder en verwerpt de virtuele publiciteit.

Er zou dus slechts strafbaarheid zijn krachtens art. 385 S.W. wanneer de feiten gepleegd worden op openbare of gelijkgestelde plaatsen en deze van buitenuit zichtbaar, naar wijze en plaats normaliter waarneembaar, *werkelijk vastgesteld* zijn geworden.

De voorstanders van deze zienswijze houden voor dat de bedoeling van art. 385 niet is de daad op zichzelf te bestraffen, maar wel de publiciteit die eraan gegeven wordt en waardoor het eerbaarheidsgevoel kan gekwetst worden. De juridische constructie nopens de publiciteit door de rechtsleer en rechtspraak opgetrokken, beantwoordt volgens hen niet aan het inzicht van de wetgever, die slechts een directe kwetsing en het zich opdringen strafbaar heeft willen stellen. Hun inziens is er dan alleen strafbaarheid wanneer de schennis, zelfs bij gebrek aan voorzorg, in weerwil van de sociale conventies aan een derde zijns ondanks opgedrongen werd.

Het komt de rechtspraak toe beide stellingen naar waarde te beoordelen. De tweede stelling werd reeds her-

haaldelijk, doch te vergeefs voorgehouden. Doch de eerste — waarin reeds veel gevallen van virtuele publiciteit begrepen kunnen zijn — zou reeds kunnen een streven uitmaken naar een meer realistische toepassing en concretisering van het begrip « publiciteit ».

Een gelijkwaardige opvatting kan eveneens worden voorgehouden in verband met de publiciteit bij art. 383 S.W.

Het kan immers bevreemdend lijken dat art. 383 S.W. in de bestraffing van schennis door intellectuele media geen gewag maakt van een voorwaarde van openbaarheid hoewel dit artikel geplaatst is onder hoofdstuk VII dat als titel draagt: Openbare schennis van de goede zeden.

De wetgever zal dit denkelijk overbodig geacht hebben daar tentoonstellen, verkopen en verspreiden en commerciële fabricatie en omzet op zichzelf een zekere openbaarheid veronderstelt.

Hieruit werd — ten onrechte — afgeleid dat de openbaarheid geen bestanddeel uitmaakte van het misdrijf (gedeeltelijk Cass. 17 mei 1943; Pas. 1943, I, 190; Luik 13 februari 1907; Jur. Liège 1907, bl. 126; Rigaux et Trousse, o.c., bl. 430). Men zag hierin zelfs een speciale categorie van misdrijven die schennis uitmaakte van de goede zeden waarvoor geen publiciteit vereist was, dit in tegenstelling met de schennis waarvoor openbaarheid een der essentiële bestanddelen is (R.P.D.B., Tw. Outrages aux bonnes mœurs, nr. 33, 35 en 36).

De wetgever heeft echter door de bestraffing van aanstootgevende intellectuele media de verspreiding van de zedeloosheid in het publiek willen tegengaan. Ook de rechtsleer en rechtspraak laten dit duidelijk blijken. Het wordt omschreven als « répandre dans le public » (Constant: Manuel de Droit Pénal, 1809, D. II, bl. 58; Marchal et Jaspar, o.c., nr. 1023; Corr. Brussel, 7 jan. 1956; R.D.P. 1956-1957, 138); « programmation de l'immoralité dans le public (Nijpels et Servais, o.c., bl. 518; Cass. 10 oktober 1887; Pas. 1887, I, 368); « donner connaissance au public » (Cass. 23 september 1931, Pas. 1931, I, 341; R.D.P. 1931, bl. 1180); « répandre en divers lieux » (Corr. Luik, 9 november 1966; Jur. Liège 1966-67, bl. 122); « la permission de les emporter pour les faire voir ailleurs » (Gent, 23 september 1926; Pas. 1927, II, 37); « communiquer à d'autres » (Cass. 23 mei 1911; B.J. 1911, kol. 1016); zelfs het arrest van Cassatie 17 mei 1943, Pas. 1943, I, 190 maakt gewag van « la corruption des mœurs publiques par la diffusion... même d'une manière plus ou moins clandestine »; « mises en vue du public, offertes à ses regards » (Luik 26 mei 1950; Jur. Liège 1960-51, bl. 101).

Hier, evenals in art. 385 S.W. kan voorgehouden worden dat zou dienen terug aangeknoopt te worden met de oorspronkelijke opvatting en slechts strafbaar zou mogen gesteld worden wat zich opdringt en zich richt naar het publiek. In principe zou onze wetgeving, bij dergelijke interpretatie, ontstaan voor de niet publiek geafficheerde pornografie en zou een wetsverandering, zoals in Denemarken voor schriften en beelden en in Frankrijk voor de boeken, overbodig zijn. Van het ogenblik dat geen reclame bestaat bij het publiek zou de verkoop en verspreiding onder de toeg of klandestien kunnen gebeuren. Maar derwijze komt de verspreiding van aanstotelijk materiaal volledig vrij, wat zeker niet wenselijk ware. Dergelijke evolutie in de rechtspraak is niet denkbaar.

Wel zou de « gerichtheid tot het publiek » voor interpretatie vatbaar kunnen zijn, b.v. wanneer een kunstschilder vreest dat zijn werken mogelijk te gewaagd zijn voor een publieke aankondiging en vernissage en zich beperkt tot gedrukte uitnodigingen van een beperkt aantal vrienden of kunstliefhebbers. Bij analogie zou de rechtspraak kunnen vergeleken worden waarbij geen publiciteit werd aanvaard bij het uitwisselen onder een beperkt aantal personen van obscence geschriften om die te kopiëren (Cass. 23 mei 1911, Pas. 1911, I, 285; Gent 23 september 1926;

Pas. 1927, II, 37) en de projectie van een obscene film tijdens een privaatvergadering, georganiseerd tussen vrienden en kennissen in een particulier huis dat niet toegankelijk is voor niet-genodigden (Corr. Seine 3 juni 1950, D. 1950, D. 1950, 431; J.C.P. Tw. Outrages aux bonnes mœurs, nr. 42).

In alle gevallen zou kunnen aangevoerd worden dat een realistische interpretatie van de publiciteit ertoe kan bijbrengen de strafbaarheid der zedenschennis tot haar juiste proportie te herleiden (o.m. voor feiten gepleegd in de duisternis, op afgelegen plaatsen of wegen en voor de virtuele publiciteit). Zij kan echter bezwaarlijk toegepast worden op de publicaties en de film. Deze media kunnen aan de publiciteit niet ontsnappen daar zij uiteraard afgesteld zijn op het publiek. Zij zullen dus dienen geconfronteerd te worden met de algemene seksuele norm. (zie III).

III - Ruime interpretatie van het erotisme en afwijzen van echte pornografie

Dit stelt de vraag wat heden ten dage de seksueel-sociale orde in gevaar brengt of wat strijdig is met het seksueel gedragspatroon onzer gemeenschap. Twee belangrijke elementen conditioneren het antwoord, nl. het aanvaarden van een gepast beleven van het erotische en het afkeuren van weergaven van perversiteiten. Beiden haken op elkaar in en het eerste houdt op waar de tweede beginnen en het cultuurbeeld naar omlaag halen. Dit laatste kan wellicht als volgt geschetst worden: Het lijkt geen twijfel dat voor velen het huwelijk, waarbinnen de heteroseksuele relaties behoren te gebeuren, een sterke invloed heeft behouden. Zogenaamde vrije en moderne opvattingen in verband met het seksueel leven als o.m. vrije liefde, algemeen seksueel verkeer in groepsverband (commune-systeem), homofilie, huwelijk tussen gelijkse seksen, exhibitionisme en echte pornografie wekken in brede lagen onbehagen. Incestverhoudingen, bestialisme, sadisme met seksuele inslag, scatologische activiteiten, anale betrekkingen, flagellisme, necrofilie wekken zekerlijk afkeer.

Wel zijn in de seksologie en neververwante vakliteratuur — doch blijkbaar steeds in het kader van hogervernoemde huwelijksopvatting — stromingen aanwezig voor een volwaardiger beleven der erotiek, gelijke waardering van man en vrouw, een meer onderstrepen van de sociale band in het huwelijk, seksuele voorlichting der jeugd, onderzoek naar de opportuniteit van premaritale betrekkingen, verantwoorde geboorteregeling en vruchtafdrijving om gegronde redenen. Deze evolutie-facetten zijn slechts nuances en wijken niet af van ons algemeen cultuurbeeld. Juridisch heeft dit reeds geleid tot meer gelijkberechtiging der vrouw, verbetering in de toestand van het overspelig kind, versoepeling der echtscheidingsvoorwaarden.

Buiten deze nuances, die eigenlijk als een innerlijke evolutie mogen aangezien worden, blijken geen van de hoger geciteerde opvattingen welke onbehagen en afkeer wekken, in ons seksueel cultuurbeeld ingang te hebben gevonden of van aard te zijn in de nabije toekomst dit te doen.

Men mag derhalve aannemen dat elk gedrag — door handeling of medium — dat tegen dit beeld indruist, strafbaarheid met zich meebrengt. In het algemeen is dit het geval bij een in het openbaar overprikkelen van het seksueel instinct dat een gradatie van nadelige gevolgen kan meebrengen gaande van het aanstootgeven in het sociaal verkeer — niet alle mensen reageren seksueel gelijk — tot het wekken van antifamiliale of antisociale en zelfs dierlijke instincten. Dit strafwaardig gedrag kan blijken uit boeken of beelden wier inhoud of vorm gericht is door hun overprikkeling op de onderminning van onze seksuele normen. Maar ook de wijze, de ongepastheid

en plaats van publicatie kan dit. Zonder in se pornografisch te zijn kan bepaald materiaal door de wijze van voorstellen strafbaarheid meebrengen, b.v. publicatie van foto's of beelden van de coïtus, normaal bestemd voor wetenschap, voorlichting of kunst, in dagbladen of tijdschriftjes of blaadjes of het aanbrengen van naturalistische foto's op zuilen of reclameborden in stadscentra.

Wanneer pornografie van aard is nadelige overprikkeling te wekken rijst de vraag naar de bepaling ervan. Al kan het antwoord in de praktijk vaak moeilijk zijn, vooral bij beeldmateriaal en al gewaagt men soms van een *petitio principii*, toch kan ze benaderend gegeven worden. Men kan zich hierop wellicht de bedenking maken dat echte pornografie minder omvangrijk is dan voorgehouden wordt.

De meest voorkomende strafbare overprikkeling manifesteert zich vooral in de verwrongen en ongepaste wijze van publiceren en presenteren van in se niet aanstotelijke daden of houdingen.

In de pornografie is noch sociale toestand noch persoonlijk karakterontleding van belang. De schrijver beoogt uitsluitend verleidelijke gedachten bij de lezer op te wekken en tot seksualiteit op te hitsen. Pornografische literatuur planeert buiten de werkelijkheid. Zij veronderstelt onmogelijke mannelijkheids- en vrouwelijkheidskrachten die zich in ongelooflijke prestaties bot vieren. De personen zijn geen gewone werkelijke mensen meer.

Prof. H. Giese heeft een poging gedaan tot het bepalen der kenmerken van obscene literatuur als bijzondere uitdrukkingsvorm van seksualiteit. Voor hem bestaat een zekere gelijkenis tussen de exhibitionist die fysisch zijn geslachtsorganen vertoont en de schrijver die zich exhibitioneert met een rol te spelen doordrongen van eigen fantasie (literair exhibitionisme). Hij bezigt het woord «pseudolismus» (afgeleid van pseudolus = Lügenmaul = opsnoeven).

Het beoogde resultaat is een gezochte afwending van de werkelijkheid. Doorgaans is echte pornografie een uiting van innerlijke perversie door psychopathologische detail-beschrijvingen nopens de geslachtsbeleving van de schrijver zelf, opgediend met commerciële doeleinden. (Zie gelijkaardige zienswijze van M. van Emde-Boas-Starkensteen, *Pornografie en beeldende kunst*, bl. 34). Dergelijke werken zijn een prostitutie van de literatuur. Zij hebben als leidmotief het mededelen van innerlijke verdorvenheid van de patiënt (schrijver), die als een exhibitionist maar in woord, mededeelt aan de lezer. Uiteindelijk doen deze perversiteiten monotoon aan door de menigvuldigheid van seksuele daden, welke een afnemende voldoening veroorzaken. Andere kenmerken zijn de promiscuïteit en het anonymaat. Alle tederheid, verliefdheid, vertrouwen, de antwoorden en zelfs het gewoonraken zijn verbannen. Het is een opeenvolging van brutale perversiteitsbelevingen zonder gevoel. Ook de uitbouw van de fantasie gaat alle perken te buiten; de seksuele daden worden zelfs bedreven met dieren, slangen, idioten. De natuurlijke beperkingen van pijn en vermoeidheid vallen niet te bespeuren. Alles is als een explosie van seksuele prestaties. De ontuchtidee is geconditioneerd door een ziekelijke ondergrond die de seksualiteit zonder humor, zelfs zonder ironie of sarcasme, hanteert met een ernst die blijkt geeft van pathologische inslag.

Het pornografisch geheel kan beschouwd worden als een psychopathisch syndroom op de stijl van een «pseudolus» (H. Giese: *Das obszöne Buch*, bl. 16 uit «Beiträge zur Sexualforschung», 35e D., 1965).

Het zou het opzet van dit betoog te buiten gaan de mogelijke schadelijke gevolgen van pornografie te onderzoeken. Hoewel een zeer kleine minderheid dit betwijfelt is de overgrote meerderheid de overtuiging toe-

gedaan dat pornografisch materiaal nadelige gevolgen meebrengt bij de jeugd op pedagogisch en psychisch gebied. (o.m. corr. Brussel 26 juni 1968 (onuitg.); Van Bemmelen en Van Hattum, Nederl. Strafr. D. II, 19; Bonnefoy Cl., *Le dossier des Fleurs du Mal*, bl. 277; Meyers M., R.D.P., 1926, 422; Fredericq S., J.T. 1951, 83; H. Elis, *Etudes de psychologie sexuelle*, VII, 64; J.M. Piret, R.D.P., 1969-70, 427 en 432). Of er een verband te leggen is tussen pornografie en criminaliteit en verandering in de richting van de geslachtsdrift kan wellicht op wetenschappelijk gebied door een multidisciplinaire aanpak een antwoord krijgen, hoewel gekende seksologen en medici, zo niet tot schadeloosheid, dan toch tot een onvoldoende zekerheid besluiten (o.m. Dr. Giesse: «*Sexualität in Wort und Bild*», bl. 7, uit «*Beiträge zur Sexualforschung*», 47 d., 1967; de rapporten van de gerechtsartsen van 1948, 1956 en 1962 die het verslag van de Deense strafrechtsraad van 1966 voorafgingen; E. Levitt: *Pornography: Some new perspectives on an old problem*, Sex Research, November 1969, 258; S. De Batselier: *De geperverteerde mens*, bl. 15).

Indien men b.v. op grond van statistieken verstrekt door het Deense Ministerie van Justitie voorhoudt dat het vrijgeven van aanstotelijk materiaal het aantal zedenmisdrijven heeft verminderd, lijkt het toch bevreemdend dat deze geleidelijke vermindering van 1963 tot 1968 zich reeds aftekent voordat de wet van 16 augustus 1968 de boeken en deze van 1 juli 1969 het beeldmateriaal vrijgaven.

Maar behoudens het scheppen van een openbaar leefmilieu waarin het sociaal verkeer voor eenieder mogelijk wordt en die steunt op wederzijdse eerbied, fatsoen en naastenliefde, — reeds voldoende voor de juridische bescherming door de overheid — kan de vraag gesteld worden of echte pornografie in de huidige conjunctuur geen verandering in de algemene houding tegenover het geslachtsleven, de seksuele ethiek en de sociale orde, vooral bij de gewone burger zou veroorzaken en het deze derhalve moeilijker zou maken de seksuele evolutie redelijkerwijze te volgen in dezelfde zin (Vranckx, Minister van justitie, op XXIIste interuniv. Congres, Vlaams rechtsgenootschap, V.U.B. 1970 en in Senaat 17 dec. 1969 — Parl. Ann. 247 — en 22 april 1970; Beknopt Verslag bl. 485). Het is niet zo ondenkbaar dat in een geest van bandeloze vrijheid de verspreiding van pornografie door welke media ook in de tegenwoordige situatie de primaire mens in zijn onrijpheid tot ontwrichting zou leiden in zijn eigen gezin en in de sociale orde.

Hier kan J. Talmont geciteerd worden: «*Déclin de l'autorité, chute de l'influence religieuse, usage aisé de contraceptifs efficaces, prolongation des études, menace de guerre atomique, tout cela aboutit à créer un climat propice à la libération des instincts. Libération à laquelle contribue une constante stimulation entretenue dans des buts commerciaux; la presse, le cinéma, la publicité fournissent jour après jour des excitants, l'escalade à cet égard est telle qu'un producteur américain déclarait récemment: «La nudité n'attire plus; c'est pourquoi nous donnons donc le sadisme et l'orgie; l'orgie surtout est intéressante...» «De la presse et du cinéma à la vie, il n'y a qu'un pas» (La Crise des Mœurs in «La Pensée et les Hommes, aug. 1969, bl. 73, zie ook J.M. Piret, La protection de la morale publique, R.D.P., 1969-70, 422, 427).*

Wanneer men soms naar uitheemse kulturen verwijst, zoals b.v. deze van noorse landen, mag aangestipt worden dat deze steunen op een heel andere infrastructuur, een meer pragmatische ingesteldheid, sociale ontvoogding enz., een kultureel status die niet de onze is en ons ertoe dient aan te zetten bij de jongere generaties gezonde

seksuele voorlichting te laten verstrekken, wat overigens reeds ingezet blijkt.

Dit alles neme niet weg dat grotere aandacht verleend mag worden aan het erotische, dat niet meer aangezien wordt als een te onderdrukken instinct. De rechtspraak heeft hierin toch reeds blijk gegeven het teken van de tijd te hebben gelezen (zie o.m. vonnissen Corr. Brussel 22 januari en 12 maart 1969; J.T. 1969, 139 en 353 — bevestigd in beroep; K.v.I. 26 juni 1969; J.T. 1970, 48; Luik 26 juni 1968; J. Luik 1968, bl. 25; Corr. Brussel 3 april 1968; J.T. 1968, 348; Luik 21 november 1950; J.T. 1950, 195; Brussel 7 mei 1968; J.T. 1968, 596).

Een zekere breedheid van geest weze hier wel vooropgesteld. Er kan immers niet ontkend worden dat de erotiek en de beleving ervan in al haar wisselende vormen steeds in het leven een diepe beroering brengt, bijaldien zij beantwoordt aan levensechtheid en oprechtheid en schril afsteekt met de hard-core pornografie.

Men zou zich, wat het toepassingsgebied der openbare zedenschennis betreft, een pyramide kunnen voorstellen bestaande uit drie lagen:

1) De onderste vertegenwoordigt de talrijke revues en tijdschriftjes en blaadjes met ondeugende verhaaltjes of tekeningen, foto's van stripverhalen met gedeeltelijk naakte vrouwen, sensatieweekbladen en commerciële sex-filmpjes (de strip-tease film of voorstellingen, die soms als semi-pornografie betiteld worden).

Uiteraard is dit materiaal doorgaans niet aanstootgevend, doch erotisch getint en aldus wel gedeeltelijk afgestemd op een seksuele beroering en prikkeling.

Het beperkt zich trouwens tot erogene zones, als de borsten (met uitsluiting der geslachtsorganen) en hoogstens tot beelden die algehele naaktheid kunnen laten vermoeden, zonder deze uitdrukkelijk reëel en integraal en met genitalia te reproduceren. Dit materiaal is een alledaags verschijnsel geworden.

2) De tweede beheerst het meer erotisch-realistisch geladen materiaal waar het aanstotelijk karakter relatief is.

De reproductie van naaktheid is op zichzelf niet aanstotelijk (Luik 29 oktober 1901; Pas. 1902, II, 65; Corr. Verviers 29 november 1902; P.P. 1903, nr. 77-78; Corr. Brussel 10 november 1908; J.T. 1908, bl. 1347; P.P. 1175; R.D.P. 1908, 7; Corr. Brussel 27 april 1909; P.P. 803; 29 december 1909; P.P. 1910, 155; R.D.P. 1910, 170; Luik 29 oktober 1901; J. Liège 1901, bl. 291; P.B. Tw. Outrages aux bonnes mœurs, nr. 107-108; Corr. Brussel 2 juni 1939; R.D.P. 1940-46, bl. 118; Corr. Brussel 28 mei 1966; J.T. 1966, 466, bevestigd in beroep 30 juni 1967, voorziening in verbreking verworpen op 12 februari 1968).

De beschrijving of afbeelding kan aldus voorkomen in de «conventional obscenity» die bepaalde gevestigde seksuele gedragspatronen aanvecht (zoals de werken van Zola, Ibsen, Shaw, enz.) of de «dionysian obscenity» gekenmerkt door een uitbundig seksualisme (zoals bij Aristofanes, Boccaccio, Rabelais en de Elisabethaanse schrijvers e.a.) (Kaplan A.: *Obscenity as an esthetic category*, in Law and Contemporary Problems, 1955, bl. 556). Hierbij kunnen bepaalde liederen op plaat of band gerangschikt worden. (B. Rb. Brussel 20 februari 1964; J.T. 1964, 335). Het werk in zijn geheel dient hier nagegaan te worden. Hetzelfde geldt in de film. Het is een moderne uitdrukkingswijze geworden waarmee allerlei problemen kunnen behandeld worden, ook het seksuele en de naaktheid. Niet alleen echter de artistieke zijde heeft haar belang, maar ook de inhoud. Gevat vermeldt het arrest van Luik dd. 26 juni 1968 «attendu que le développement de l'éducation sexuelle a eu pour effet de faire admettre que les arts et notamment le cinéma traitent des sujets relatifs à la sexualité» (J. Liège 1968,

bl. 26), alsmede een passus uit de motivering van een vonnis Brussel dd. 28 mei 1966: Het naakte is in de film niet aanstootgevend wanneer het in dienst is van een wetenschappelijke waarheid, een uitdrukking is van een gedachte of een aanvaardbare kunstcreatie, zelfs zo dit gepaard gaat met een zeker erotisme dat het kenmerk is van onze tijd, (J.T. 1966, 447).

De film kan zelf zeer realistisch zijn en met een omzeggens revolutionaire visie van de cinema als uitdrukkingsmiddel van de tegenwoordige artist en intellectueel seksuele en sociologische problemen, waarop onze zedelijkheidsnormen blijkbaar nog niet ingesteld zijn, behandelen zonder dat iemand hierdoor geschokt wordt (corr. Brussel, 12 maart 1969, J.T. 1969, 353).

Niettemin kan de reproductie van naaktheid onrechtstreeks aanstotelijk worden door de plaats waarop of waarin die afgebeeld of het middel waarmee zij verspreid wordt. Hierbij zijn natuurlijk de aard van het materiaal (foto, tekening), begeleidende kontekst, presentatie, aantal, schikkingen, noodzakelijkheid, bedoelingen, medebepalend. Naaktfoto's, die direkter aanspreken dan tekeningen, hoewel zij uiteraard niet aanstotelijk zijn, kunnen het worden wanneer deze zonder of met weinig zin of reden voorkomen in lichte krantjes, illustraties of vofdeblaadjes.

Dit zou eveneens het geval zijn zo, b.v. naturistefoto's zouden geplakt worden op reclameborden of zuilen of wanneer naaktfoto's van een man en een vrouw, hoewel niet aanstotelijk, zouden rondgestuurd worden (Cass. Fr. Crim. 3 maart 1955 D. 195, 329) of indien naaktfoto's, bestemd voor wetenschappelijke kringen, of prenten die uit hun verband gerukt zijn in gewone krantjes zouden verschijnen.

Naaktbeelden of beelden van gedeeltelijk ontklede personen of zelf geklede modellen kunnen ook aanstotelijk worden door de aangenomen houding. Zo is er strafbaarheid bij de verkoop van foto's van naakte vrouwen, die, verre van zelfs dienstig te kunnen zijn voor academiën of als modellen voor kunstenaars, door hun gewrongen lichaamshouding of de wijze van aankleden de naakte delen doen uitkomen of speciaal de aandacht trekken door de geslachtsorganen bijzonderlijk te accentueren en derwijze uitsluitend spekuleren op de ophitsing der lagere instincten. (P.B. Tw. Outrages aux bonnes mœurs, nr. 97; Nijpels et Servais, C.P. 1, 2e uitgave D. II, bl. 520, nr. 8; Corr. Brussel 7 december 1901; J.T. 1901, bl. 1332; B.J. 1902, bl. 334; P.P. 1902, nr. 49; Luik 12 april 1902, J. Liège 1902, 168; Cass. Crim. 25 juli 1924; Bul. Crim. nr. 301; J.C.P. Tw. Outrages aux bonnes mœurs nr. 33; Corr. Valence 21 oktober 1955; D. 1956, 151 met opmerkingen F.G.; Gaz. Parl. 1955, 2, 429; Fr. Cass. 8 januari 1959; D. 1959, 140 en 3 februari 1959; D. 1959, 210; Corr. Brussel 2 juni 1939; R.D.P. 1940, 118; R.D.P. 1940-46, 412; Corr. Brussel 7 mei 1968; J.T. 1968, bl. 596; Corr. Brussel 22 januari 1969; J.T. 1969, 139; Garçon M.: La Justice contemporaine, bl. 557);

De naaktheid op zichzelf brengt niet het aanstotelijk karakter mede, maar wel de geile houdingen. Geilheid (lubricité) is anders dan zinnelijkheid (sensualité). Het eerste is eerder een overdreven wulpsheid (lascivité), een drang naar ontucht. Zinnelijkheid is een natuurlijk gevoel der zinnen dat eerder instinctief is dan beredeneerd (Corr. Brussel 2 juni 1939; R.D.P. 1940-46, bl. 118; Corr. Brussel 22 januari 1969; J.T. 1969, 139).

Naaktreproducties kunnen voor wangedrochtelijk gehouden worden wanneer het beeld genomen is uit een bepaalde gezichtshoek ofwel door het abnormaal groot volume ervan, o.m. van de borsten (Corr. Brussel 22 januari 1969; J.T. 1969, 139) of uitsluitend het vrouwelijk genitaal.

Onze huidige normen, hoe ruimer zij ook heden ver-

plaatst worden, achten echter strafwaardig de verspreiding — onder voorbehoud van de onder I - voornoemde strafuitsluitingsgronden — van materiaal dat:

— de voltrekking van de seksuele daad voorstelt.

Hierin zal een foto in reportages of beeldverhalen (foto of strip-verhalen) doorgaans meer kwetsend zijn dan een tekening, omdat een foto veel concreter is en direkter. Het is een bepaalde man of vrouw in een concrete situatie. Indien de afbeelding van de coitus op zich zelf niet aanstootbaar lijkt, dan dient hier gewezen op de wijze en de plaats waarop die afbeelding vertoond wordt. Dergelijk fotomateriaal bestemd voor een voorlichtingswerk kan blijk geven van een zekere openheid in de behandeling van seksuele aangelegenheden — steeds rekening houdende met de bescherming van de jeugd tegen aangrijpende invloeden van buiten (art. 386 bis S.W.). Een tekening zal meer een artistieke verbeelding zijn van de liefdesextase en de mogelijke kwetsing dan ook geringer dan een foto. Maar wanneer dergelijk fotomateriaal in illustraties voorkomt ligt een minder verheven bedoeling aan de grondslag en een uitsluitende speculatie op de lagere hartstochten.

Hier dienen de tijdschriften vermeld te worden waarin b.v. mannelijke naakten voorkomen blijkbaar uitsluitend bestemd voor homoseksuelen.

Immoele prenten zijn echter nog niet noodzakelijk tegenstrijdig met de goede zeden (Corr. Brussel 22 januari 1969; J.T. 1939, 139 bevestigd in beroep 27 maart 1970). In dit vonnis werd geoordeeld over een foto waarop twee vrouwen elkaar op de mond kussen. Er werd gewezen op artistieke werken, meestal met een mythologisch onderwerp, die niet steeds moreel goed zijn, doch daarom niet obscene. De rechtbank beschouwde de foto als kunstproductie en gaf vergelijkingspunten met de kunst.

— al dan niet geretoucheerd de geslachtsdelen, behalve van kinderen, of de schaambeharing bij vrouwen weergeeft. (Corr. Brussel 24 februari 1923, R.D.P. 1923, bl. 379; Corr. Tongeren 20 oktober 1969, onuitg.)

Naturistische filmen zijn derhalve toelaatbaar bijaldien de genitaliën der personen niet duidelijk merkbaar zijn. In Duitsland hervormde het Oberverwaltungsgericht van Münster een recente beslissing van het Verwaltungsgericht van Keulen dat hierin de advies-commissie voor verderfelijke geschriften voor de jeugd volgde en een Frei Körper Kultur film voor de verspreiding als verboden achtte en hield voor dat dergelijke film slechts aanstotelijk is « wenn die dargestellten Personen einen lüsternen Gesichtsausdruck hätten oder die Genitalien besonders betont seien ».

— pseudo-exceptiemateriaal, d.w.z. wat onder de mom van wetenschap, kunst, enz. echter hoegenaamd niets te zien heeft met het vooropgezette doel.

3) In de top der pyramide ligt de pornografie. Deze omvat in hoofdzaak de categorie met naar inhoud revelerende aanstotelijkheid.

Voor de inhoud mag verwezen worden naar de omschrijving van hierboven. Het zullen, afgezien van de hogervernoemde relatieve pornografie en pseudo-wetenschappelijk of kunstmateriaal, doorgaans beschrijvingen of verbeeldingen zijn van:

— orgiën met of zonder folteringen van geheel of half ontklede vrouwen, of

— copulerende mannen en vrouwen zonder de minste kunstzinnigheid of zelfs kunstvaardigheid. Zulke voorstellingen zijn volkomen onmenselijk, want zij zijn ontaan van alles wat de geslachtsdaad schoon en waardevol maakt. Het is scheefgetrokken irreële seksualiteit van het meest kwalijke allooi (Overbeek W.H.: Enige opmerkingen over art. 240 wetboek van strafrecht, bl. 290; De Bruyn J.: Openbare schennis van de goede zeden, bl. 43; Fr. Cass. 12 mei 1939; Gaz. Pal. 1939, 2, 50; J.C.P. Tw. Outrages aux bonnes mœurs, nr. 34).

— beelden die seksuele afwijkingen voorstellen, o.m. anale betrekkingen, sadisme met seksuele inslag, scatologische activiteiten, pedofiele relaties, masoschisme, flagellantisme, bestialisme, zoophilie of sodomie met dieren, nymphomanie, necrofilie, seksuele gewelddaden of andere gewelddadige uitdrukking van het seksuele instinct (Corr. Brussel 12 maart 1969; J.T. 1969, 353; Corr. Brussel 7 mei 1968; J.T. 1968, 596).

Men kan zich hierbij de bedenking maken welke argumenten kunnen ingeroepen worden om, zelfs op grond van de algehele persoonlijke vrijheid, tot de liberalisatie over te gaan van dergelijk afkeerwekkend en decadent materiaal, terwijl het leven met een ruim opgevatte erotiek zoveel schoons bieden kan.

In het licht van de huidige evolutie kan wel de vraag gesteld of artikel 386bis van ons strafwetboek niet zou mogen aangepast worden. Dat artikel, ingevoerd door de wet van 18 mei 1932 en gewijzigd door deze van 31 maart 1936 en 28 juli 1962 beoogt de morele bescherming van de jeugd en bestraft de uitstalling, de verkoop en het uitdelen van oneerbare prenten, afbeeldingen of voorwerpen die zonder strijdigheid te zijn met de goede zeden, naar de geest van art. 383 S.W., nochtans de verbeelding van minderjarigen min. dan 18 jaar kunnen prikkelen.

Men zou zich heden ten dage wel de vraag kunnen stellen mede met de Utrechtse magistraat W.H. Overbeek, in zijn werk «*Pornografie voor het gerecht*», of men nog behoefte heeft aan dergelijk artikel ter bescherming der jeugd. Er is in onze gewone samenleving zoveel dat de «*zinnelijkheid*» van de jeugd kan prikkelen: bioscoopreclames, persfoto's, lingerieadvertenties, enz., dat een juiste toepassing van dit artikel, dat veel te ruim is geredigeerd, het maken van een keuze vraagt die kan leiden tot willekeur.

Een vonnis Corr. Brussel 3 april 1968 (J.T. 1968, 348) heeft dit bij een vrijspraak trouwens onderstreept.

De mogelijke nefaste invloed — zoals aangehaald in

een vonnis Brussel 26 juni 1968, O.M. t./ Gilson; Corr. Hoei 1 oktober 1954; J. Liège 1954-55, en een arrest van het hof van beroep Luik 16 februari 1956 (Pas. 1956, 11, 4) — meestal in verband met jeugdweekbladen — kan wellicht gesanctioneerd worden door art. 383 S.W.

Wanneer een blad zich tot het publiek richt en zich aandient voor de jeugd, zou strafbaarheid kunnen blijken wanneer precies uit het geheel blijkt dat het niet voor de jeugd geschikt is. De concrete omstandigheden zouden dan de strafbaarheid conditioneren.

Tot slotbedenking.

Deze beschouwingen en gedachten zijn uiteraard zeker onvolkomen. Zij beogen slechts aan te duiden dat het geheel van onze wetbepalingen voor de bescherming van de zeden als instrumentum (behalve eventueel art. 386bis) kan behouden blijven en vatbaar is voor interpretaties en aanpassing. Alles dient wellicht gezien te worden in het licht van de geleidelijke geestelijke bevrijding van de mens met de daaruit vloeiende grotere persoonlijke verantwoordelijkheid, waarbij bewustheid, rijpwording en de tijd medebeslissende factoren zijn. En hoe meer het gegeven de intieme sfeer van de mens raakt des te moeilijker de opgave voor de schrijver, de kunstenaar of de filmregisseur zal zijn. Het is een kwestie van oprechtheid en maat.

Mogelijk kan als richtlijn dienen wat Frans Masereel schreef ter gelegenheid van zijn viering op 5 juli 1969, in de inleiding van de katalogus, hoe hij de artiest ziet nl. «*un être qui possède un don mystérieux qui lui permet de créer des oeuvres dont le contenant (formes et couleurs) doit être digne du contenu (sincérité et pensée)*».

Julien DE ZEGHER

Rechter in de Rechtbank van Eerste Aanleg
Kortrijk

RECHTSPRAAK

HOF VAN CASSATIE.

1e Kamer. — 5 februari 1970.

Voorzitter: M. De Bersaques.

Raadsheer-verslaggever: M. Polet.

Procureur-generaal: M. Ganshof van der Meersch.

Rechtshandeling. — Geoorloofde oorzaak. — Beweerd concubinaat. — Louter genegenheidsbetrekkingen. — Op zichzelf niet immoreel.

«*Louter genegenheidsbetrekkingen*», welke kunnen bestaan tussen een man en een vrouw die ieder gehuwd zijn of van wie een door huwelijksbanden verbonden is, hebben op zichzelf geen immoreel karakter.

Het bestreden arrest heeft aldus wettelijk beslist dat het niet bewezen is dat het voor de vrouw bestemde legaat tot doel had ongeoorloofde of immorele betrekkingen te doen ontstaan, in stand te houden of te belonen.

Melkert e.a. t./ Van den Berghe.

Gelet op het bestreden arrest, op 24 juni 1968 door het Hof van beroep te Brussel gewezen;

Over het middel afgeleid uit de schending van de artikelen 97 van de Grondwet, 6, 900, 1131 en 1133 van het Burgerlijk Wetboek,

doordat het bestreden arrest de rechtsvordering van verweerster tot afgifte van het haar door wijlen Ferdinand Melkert toegestaan legaat gegrond verklaart en het middel verwerpt waarbij de eisers hebben doen gelden dat dit legaat, hetwelk gemaakt werd wegens de wens van de erflater om de immorele betrekkingen die hij, van 1952 tot zijn overlijden, had onderhouden met de begiftigde te belonen, door nietigheid was aangetast en aldus beslist op grond, enerzijds, dat het aan de hand van de gegevens van de zaak geenszins mogelijk is te verklaren dat verweerster de reputatie had «*zich geheel te geven aan degene die haar betaalde*», of dat zij zich uit belang aan de overlevende had gehecht, en, anderzijds, dat de afgelegde getuigenissen niet de zekerheid geven dat er tussen verweerster en wijlen Melkert vleselijke gemeenschap heeft bestaan, dat ze ruimte laten voor de hypothese van louter genegenheidsbetrekkingen en dat de vrienden van de overledene hebben verklaard dat zij in de betrekkingen tussen verweerster en deze laatste nooit iets laakbaars hebben opgemerkt,

terwijl het concubinaat niet noodzakelijk het bestaan van seksuele betrekkingen impliceert, zodat de vaststellingen van de feitenrechter volgens welke het niet bewezen is, enerzijds, dat verweerster «*zich geheel gaf aan degene*

die haar betaalde » en zich uit belang aan Melkert had gehecht, en het evenmin bewezen is, anderzijds, dat er tussen de betrokkenen vleselijke gemeenschap had bestaan, en de hypothese van louter genegenheidsbetrekkingen niet mocht worden uitgesloten, geen wettelijke verantwoording geven voor de gevolgtrekking die eruit afleidt met betrekking tot het punt of er, ten deze, tussen verweerster en de erfflater al dan niet buitenechtelijke betrekkingen bestonden, of, bijgevolg, voor de verwerping van het door de eisers voorgedragen middel van nietigheid :

Overwegende dat het bestreden arrest niet vaststelt dat de vader van de eisers en verweerster in concubinaat hebben geleefd ; dat het erop wijst dat « het aan de hand van de gegevens van de zaak geenszins mogelijk is te verklaren » dat verweerster de reputatie had « zich geheel te geven aan degene die haar betaalde » of dat zij « zich uit belang aan de overledene had gehecht » en preciseert « dat de (tijdens de getuigenverhoren) afgelegde getuigenissen niet de zekerheid geven dat er tussen eiseres in hoger beroep en wijlen Melkert vleselijke gemeenschap heeft bestaan ; dat ze ruimte laten voor de hypothese van louter genegenheidsbetrekkingen » ;

Overwegende dat de « louter genegenheidsbetrekkingen » welke kunnen bestaan tussen een man en een vrouw die ieder gehuwd zijn of van wie een van beiden door huwelijksbanden verbonden is, op zichzelf geen immoreel karakter hebben ;

Overwegende dat aldus het hof van beroep wettelijk heeft beslist dat het niet bewezen was dat het voor verweerster bestemde legaat tot doel had ongeoorloofde of immorele betrekkingen te doen ontstaan, in stand te houden of te belonen ;

Dat het middel niet kan worden aangenomen ;

Om die redenen,

Verwerpt de voorziening ;

Veroordeelt de eisers in de kosten.

NOOT. — Aan de rechter wordt de opdracht gegeven hart en nieren van de rechtsonderhorigen te peilen (Beginselen van privaatrecht, Algemeen Deel, door Van Gerven, blz. 347).

Curieus is in het bovenstaande arrest de bijzin : « die ieder gehuwd zijn of van wie een door huwelijksbanden verbonden is ».

De vrijgevheden tussen een man en een vrouw, waarvan noch de ene noch de andere gehuwd is, zijn niet nietig door het enkele feit van een dergelijke gemeenschap ; tot zulke nietigheid is vereist maar ook voldoende dat een van de beslissende beweeggronden van de vrijgevigheid is geweest zo'n gemeenschap tot stand te brengen of in stand te houden (Cass. 19 januari 1968, R.W. 1967-68, Ass. Cass. 1968, 686 met noot W.G. ; zie ook Cass. 13 november 1959, R.W. 1953-54, 1711, Pas. 1954, I, 190 met noot R.H., R.C.J.B. 1954, 7 met noot J. Dabin).

De Belgische rechtspraak ontzegt de eis tot schadevergoeding wegens het overlijden van de bijzit bij een ongeval, op grond dat er geen beroving van een rechtmatig voordeel is (Cass. 21 april 1958, Pas. 1958, I, 921 ; zie over het begrip « rechtmatig voordeel » : Cass. 2 mei 1955, R.W. 1955-56, 935, alsmede de noot J. Ronse in R.C.J.B. 1957, 102).

In Frankrijk was de rechtspraak van de Chambre criminelle van het Hof van Cassatie dat de band van concubinaat wel tot een vordering tot schadevergoeding aanleiding kan geven indien hij maar waarborgen van standvastigheid bood en geen delictueel karakter had ; de Chambre civile wees een zodanige vordering onverbiddelijk af. Uit

een recent arrest blijkt dat er nu eenheid van rechtspraak gekomen is in de zin van de leer van de Chambre criminelle (zie Cass. fr., chambre mixte, 27 februari 1970, 201, met noot van raadsheer Combaldieu).

C. Caenepeel

HOF VAN CASSATIE

1e Kamer. — 6 februari 1970.

Voorzitter : M. Belpaire.

Raadsheer-verslaggever : M. Hallemans.

Advocaat-generaal : M. Depelchin.

Advocaat : Mr. Simont.

Taalgebruik in bestuurszaken. — Art. 52 § 1 van de gecoördineerde wet. — Dubbelzinnige motivering.

Luidens art. 52 § 1 van de gecoördineerde wet op het gebruik van de talen in bestuurszaken gebruiken de private-, nijverheids-, handels- of financiebedrijven voor de akten en bescheiden voorgeschreven bij de wetten en reglementen en voor die welke voor hun personeel bestemd zijn, de taal van het gebied waar hun exploitatiezetel of onderscheiden exploitatiezetels gevestigd zijn. In Brussel-hoofdstad stellen de bedrijven die bescheiden in het Nederlands wanneer ze bestemd zijn voor het nederlandssprekend personeel en in het Frans wanneer ze bestemd zijn voor het franssprekend personeel.

De wet onderscheidt aldus twee bepaalde reeksen van akten en bescheiden.

Om te beslissen dat de tussen partijen gesloten contracten niet kunnen tegengeworpen worden aan de bediende, steunt de bestreden sententie hierop dat krachtens de bepalingen van gemeld artikel de bedrijven die in Brussel-hoofdstad gevestigd zijn, gehouden zijn de bij de wetten voorgeschreven akten en bescheiden, bestemd voor het personeel, te stellen in het Nederlands wanneer ze het nederlandssprekend personeel aanbelangen. Daardoor duidt de sententie niet aan of de bedoelde contracten moeten gerangschikt worden onder de akten en bescheiden die voorgeschreven zijn bij de wetten en reglementen in de zin van gemeld artikel, dan wel onder de akten of bescheiden die voor het personeel van het bedrijf bestemd zijn, eveneens in de zin van gemeld artikel. De sententie steunt derhalve op dubbelzinnige redenen.

Cado-Radio t./Verdickt.

Gelet op de bestreden sententie, op 4 september 1968 gewezen door de Werkrechtsraad van beroep te Brussel, kamer voor bedienden ;

Over het eerste middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 97 van de Grondwet, 6 en 1131 van het Burgerlijk Wetboek, 1,2,3,4,5, 14, 15, 20 en 21 van de wetten betreffende het bediendencontract, gecoördineerd bij koninklijk besluit van 20 juli 1955 (gewijzigd onder meer in artikel 14 door de wet van 5 juli 1963, en in artikel 15 door de wet van 10 december 1962), 1, inzonderheid paragraaf 1, 6°, 41, inzonderheid paragraaf 1, van de wet van 2 augustus 1963 op het gebruik van de talen in bestuurszaken, en, voor zoveel als nodig, 1, inzonderheid paragraaf 1, 6°, en 52, inzonderheid paragraaf 1, van de wetten op het gebruik van de talen in bestuurszaken, gecoördineerd bij koninklijk besluit van 18 juli 1966,

doordat de bestreden sententie de rechtsvordering van verweerder gegrond verklaart, in de mate die zij aanduidt, op de gronden dat verweerder diende te worden

beschouwd als in dienst genomen, ten opzichte van eiseres, onder een bediendencontract met onbepaalde duur omdat de tussen partijen gesloten bediendencontracten op proef en met bepaalde duur niet tegenbestelbaar zijn aan verweerder, wijl zij niet werden opgemaakt in de Nederlandse taal en zij bijgevolg wegens de nederlandsheid van verweerder niet voldoen aan de voorschriften van artikel 41 van de wet van 2 augustus 1963 die de openbare orde raakt,

terwijl, eerste onderdeel, naar luid van gezegd artikel 41 alleen de akten en bescheiden, die voorgeschreven zijn bij de wetten en reglementen en die welke bestemd zijn voor hun personeel, door de private nijverheids-, handels- of financiebedrijven opgemaakt moeten worden in de taal van het gebied waar hun exploitatiezetel of onderscheiden exploitatiezetels gevestigd zijn, de voor het personeel bestemde bescheiden in Brussel-Hoofdstad opgemaakt dienende te worden in het Frans of het Nederlands naargelang zij bestemd zijn voor het frans- of het nederlands-sprekend personeel, en terwijl de tussen partijen gesloten bediendencontracten op proef en met bepaalde duur noch bij de wetten en reglementen voorgeschreven akten, noch voor het personeel bestemde akten of bescheiden zijn, in de zin van meergemelde bepaling, en zij derhalve niet vallen onder de bij de wet gestelde voorschriften, waaruit volgt dat de feitenrechter niet kon verklaren dat bedoelde contracten niet tegenstelbaar waren aan verweerder wijl zij niet waren opgemaakt in het Nederlands, om daaruit af te leiden dat verweerder met eiseres verbonden was door een bediendencontract met onbepaalde duur, waarvan de verbreking hem recht gaf op de vergoeding welke de sententie hem toekent (schending van de artikelen 6 en 1131 van het Burgerlijk Wetboek, 1, 2, 3, 4, 5, 14, 15, 20, 21 van de gecoördineerde wetten betreffende het bediendencontract, gewijzigd zoals gezegd, 1, inzonderheid paragraaf 1, 6°, 41, inzonderheid paragraaf 1, van de wet van 2 augustus 1963 op het gebruik van de talen in bestuurszaken en, voor zoveel als nodig, 1, inzonderheid paragraaf 1, 6°, en 52, inzonderheid paragraaf 1, van de gecoördineerde wetten op het gebruik van de talen in bestuurszaken,

en tweede onderdeel, de feitenrechter in het onzekere laat of de tussen partijen gesloten bediendencontracten op proef en met bepaalde duur onderworpen zijn, in de stelling welke hij huldigt, aan de voorschriften van artikel 41 van de wet van 2 augustus 1963, als zijnde «akten en bescheiden die voorgeschreven zijn bij de wetten en reglementen» of als zijnde akten of bescheiden van het bedrijf «bestemd voor zijn personeel», waaruit volgt dat de beslissing op dubbelzinnige wijze met redenen omkleed is, hetgeen de toetsing van haar wettigheid onmogelijk maakt en met het ontbreken van redenen gelijkstaat (schending van artikel 97 van de Grondwet):

Wat het tweede onderdeel betreft:

Overwegende dat, luidens artikel 41, paragraaf 1, van de wet van 2 augustus 1963 op het gebruik van de talen in bestuurszaken (thans artikel 52, paragraaf 1, van de coördinatie van 18 juli 1966), voor de akten en bescheiden voorgeschreven bij de wetten en reglementen en voor die welke voor hun personeel bestemd zijn, de private nijverheids-, handels- of financiebedrijven de taal gebruiken van het gebied waar hun exploitatiezetel of onderscheiden exploitatiezetels gevestigd zijn; dat in Brussel-Hoofdstad de bedrijven die bescheiden in het Nederlands stellen wanneer zij bestemd zijn voor het nederlands-sprekend personeel en in het Frans wanneer zij bestemd zijn voor het franssprekend personeel;

Dat de wet aldus twee bepaalde reeksen van akten en bescheiden onderscheidt waarop de bepalingen van gemeld artikel toepasselijk zijn;

Overwegende dat de sententie, om te beslissen dat de

tussen partijen gesloten contracten niet kunnen tegengeworpen worden aan verweerder, hierop steunt dat krachtens de bepalingen van gemeld artikel de bedrijven welke gevestigd zijn in Brussel-Hoofdstad, gehouden zijn de bij de wetten voorgeschreven akten en bescheiden, bestemd voor het personeel, te stellen in het Nederlands wanneer zij het nederlands-sprekend personeel aanbelangen; dat ze noch daardoor, noch door enige andere reden, aanduidt of, naar het oordeel van de rechter, de ten deze bedoelde contracten moeten gerangschikt worden onder de akten en bescheiden die voorgeschreven zijn bij de wetten en reglementen in de zin van gemeld artikel, dan wel onder de akten of bescheiden die voor het personeel van het bedrijf zijn bestemd eveneens in de zin van gemeld artikel;

Overwegende dat de sententie dienvolgens op dubbelzinnige redenen steunt;

Dat het onderdeel gegrond is;

Om die redenen,

Vernietigt de bestreden sententie;

Beveelt dat melding van dit arrest zal gemaakt worden op de kant van de vernietigde beslissing;

Houdt de kosten aan; zegt dat erover door de feitenrechter zal worden beslist;

Verwijst de zaak naar de Werkrechterraad van beroep te Antwerpen, kamer voor bedienden.

NOOT. — Vorenstaand arrest vernietigt de sententie van de Werkrechterraad van beroep te Brussel van 4 september 1968, R. W. 1968-69, 1908.

HOF VAN CASSATIE

1e Kamer. — 23 januari 1970.

Eerste voorzitter: M. Bayot.

Raadsheer-verslaggever: M. Wauters.

Advocaat-generaal: M. Detournay.

Advocaat: Mr. Bayart.

Kleine nalatenschappen. — Prioriteitsrecht. — Afstand.

In een zaak betreffende een kleine nalatenschap had eiseres haar hoofdvordering tot overneming gegrond op een prioriteitsrecht. De vrederechter heeft haar vordering afgewezen en een tegenvordering op grond van meerderheid van belangen ingewilligd ten gunste van een andere partij om reden dat eiseres haar prioriteitsrecht niet had laten gelden op de zitting waarop de deskundige de eed aflegde.

Uit het feit alleen dat eiseres op de terechtzitting gesteld voor de eedaflegging van de schatter haar prioriteitsrecht niet heeft laten gelden, terwijl zij de procedure tot erkenning van dit recht had ingesteld, kan niet afgeleid worden dat zij van dit recht afstand heeft gedaan.

Flayen t./Flayen e.a.

Gelet op het bestreden vonnis, op 15 juli 1968 in laatst aanleg gewezen door de Vrederechter van het kanton Diest;

Over het eerste middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 97 van de Grondwet, 1319, 1320, 1322 van het Burgerlijk Wetboek, 4 van de wet van 16 mei 1900 betreffende de erfregeling van de kleine nalatenschappen, ge-

wijzigd door de artikelen 2,3 en 4 van de wet van 20 december 1961,

doordat het bestreden vonnis de vordering tot overneming, door eiseres ingesteld overeenkomstig de wet betreffende de erfregeling van de kleine nalatenschappen, heeft verworpen, en de soortgelijke vordering door de derde verweerder ingesteld gegrond heeft verklaard, zulks om de reden dat op de terechtzitting van 30 april 1968 eiseres haar prioriteitsrecht niet had laten gelden, en dat op vraag van de derde verweerder er werd overgegaan tot een stemming die een meerderheid opbracht ten voordele van de derde verweerder,

terwijl, eerste onderdeel, zoals blijkt uit het bevelschrift van 8 april 1968 van de vrederechter, partijen op de terechtzitting van 30 april 1968 werden opgeroepen om de eedaflegging van de schatter bij te wonen zulks ten gevolge van het op 8 april 1968 door eiseres ingediend verzoekschrift tot overneming,

terwijl in gezegd verzoekschrift eiseres had laten gelden dat zij het huis steeds samen met haar ouders had bewoond en het sinds hun overlijden was blijven bewonen,

terwijl dienvolgens, nu eiseres geen afstand had gedaan van haar inleidend verzoekschrift, zij op voormelde terechtzitting de prioriteit had laten gelden bepaald door artikel 4, lid 3, litera e, van de wet betreffende de erfregeling van de kleine nalatenschappen, waaruit volgt dat het vonnis door te beslissen zoals gezegd, de bewijskracht heeft miskend welke door de artikelen 1319, 1320 en 1322 van het Burgerlijk Wetboek aan voormeld inleidend verzoekschrift van eiseres en aan voormeld bevelschrift van de vrederechter gehecht wordt;

terwijl, tweede onderdeel, overeenkomstig artikel 4 van de wet betreffende de erfregeling van de kleine nalatenschappen, de terechtzitting van 30 april 1968 alleen tot doel had aan de partijen toe te laten de eedaflegging van de schatter bij te wonen, eventueel deze te wraken en de datum en het uur te vernemen waarop hij zijn verrichting zou uitvoeren, en geenszins betwistingen over het recht van overneming te horen bepleiten en beslechten,

terwijl overeenkomstig gezegd artikel 4, dergelijk debat aangaande de zich voordoende betwistingen slechts kon gebeuren op een tweede terechtzitting waarop de partijen minstens vijftien dagen te voren bij aangetekend schrijven opgeroepen moesten worden,

terwijl hieruit volgt dat de loutere constatacie dat eiseres op de terechtzitting van 30 april 1968 haar prioriteitsrecht niet zou hebben laten gelden niet volstaat om te weten of eiseres op gezegde terechtzitting van haar prioriteitsrecht zou hebben afstand gedaan,

en terwijl in alle geval de motivering van het vonnis het Hof niet in de mogelijkheid stelt te weten of dergelijke afstand gebeurde, zodat het Hof de wettelijkheid van de beslissing niet kan nagaan, wat medebrengt dat het vonnis artikel 97 van de Grondwet heeft geschonden;

Wat het tweede onderdeel betreft:

Overwegende dat uit de stukken waarop het Hof vermag acht te slaan blijkt dat eiseres op 8 april 1968 een verzoekschrift indiende strekkende tot overneming van de onroerende en roerende goederen afhangend van de nalatenschappen van haar ouders, overeenkomstig de wet van 16 mei 1900 betreffende de erfregeling van de kleine nalatenschappen;

dat bij bevelschrift van dezelfde datum de vrederechter een schatter aanstelde, de eedaflegging op 30 april 1968 vaststelde en beval dat daarvan aan de belanghebbenden bij aangetekende brief kennis zou worden gegeven; dat op 30 april 1968 de schatter de eed aflegde en het doorgaan van de procedure voor de vrederechter op 25 juni 1968 werd vastgesteld;

Overwegende dat het vonnis de eis ongegrond verklaart

om de reden dat eiseres op de terechtzitting van 30 april 1968 haar prioriteitsrecht niet heeft laten gelden en beslist dat de tegeneis van verweerder Josephus-Theophilus Vlayen die het recht opeiste om zelf de overneming te doen, gegrond is, om de reden dat op vraag van de eiser op tegeneis overgegaan werd tot stemming die een meerderheid van de aanwezigen te zijnen voordele opbracht;

Overwegende dat noch uit het vonnis noch uit het proces-verbaal van de terechtzitting van 30 april 1968 blijkt dat eiseres verklaard heeft of op enigerlei wijze van haar wil heeft doen blijken van haar eis tot overneming afstand te doen;

Overwegende dat uit het feit alleen dat eiseres op de terechtzitting gesteld voor de eedaflegging van de schatter haar prioriteitsrecht niet heeft laten gelden, terwijl zij de procedure tot erkenning van dit recht had ingesteld, niet kan afgeleid worden dat zij van dit recht afstand heeft gedaan;

Dat hieruit volgt dat het inwilligen van de tegeneis van verweerder Josephus-Theophilus Vlayen op grond van de meerderheid van de belangen, terwijl eiseres haar verzoek tot overneming steunde op de omstandigheid dat zij « voorschreven huis steeds samen met hare ouders heeft bewoond en het sinds hun overlijden is blijven bewonen », krachtens artikel 4 van de wet van 16 mei 1900 zoals aangevuld werd door artikel 3 van de wet van 20 december 1961, niet wettelijk is gerechtvaardigd;

Dat dit onderdeel gegrond is;

Om die redenen,

Vernietigt het bestreden vonnis;

Beveelt dat melding van dit arrest zal worden gemaakt op de kant van de vernietigde beslissing;

Veroordeelt de verweerders in de kosten, met uitzondering van de eerste twee verweerders die in de voorziening berust hebben;

Verwijst de zaak naar de vrederechter van het kanton Aarschot.

NOOT. — Vorenstaand arrest vernietigt het vonnis van 15 juli 1968 van de Vrederechter te Diest, R.W. 1968-69, 1242.

HOF VAN BEROEP TE BRUSSEL

15e Kamer. — 27 februari 1970.

Voorzitter: M. Jans.

Raadsheren: MM. Ceulemans en Van Hecke.

Adv. Gen.: M. Van de Velde.

Advocaten: Mrs Schöller, Van de Casteele, Piret en Schuermans.

1. Instorting der brug te Pulle. — Aansprakelijkheid. — Oorzaak der instorting. — Ingenieur in dienst bij de administratie. — Toezicht en goedkeuring door hiërarchische oversten. — Ingenieur niet aansprakelijk.
2. Toezicht van de dienst der Zeeschelde. — Hoofd-ingenieur-directeur van deze dienst. — Ontoereikende inlichtingen. — Geen reden tot vrees voor stabiliteit van de brug. — Aanvraag om kredieten om in het onderhoud te voorzien. — Niet aansprakelijk.

1. Na de instorting van de brug te Pulle is het gebleken dat dit ongeval zich heeft voorgedaan wegens een dubbele oorzaak, nl. de te geringe lengte van de geheide palen, die tot onder de kanaalbodem hadden moeten rijken en de ontgronding van de kanaaloevers die hiertegen door een deugdelijke en duurzame taludverdediging had-

den moeten gevrijwaard worden.

De ingenieur van de dienst der wegen, directie der Provincie Antwerpen die de leiding had over de werken, kan niet aansprakelijk gesteld worden voor de instorting wanneer hij volledig vreemd is gebleven aan de verrichtingen welke tot het ontwerpen en de toewijzing van de brug geleid hebben.

Zulks is des te meer het geval is wanneer de verslagen van de dienst der autosnelwegen niet aan de ingenieur die de werken leidde werden medegedeeld en wanneer de hogere ambtenaren herhaaldelijk de werf kwamen inspecteren zonder enige opmerking te maken. De ingenieur die de werken leidde kan niet aansprakelijk gesteld worden wanneer hij de contractuele voorwaarden stipt heeft doen eerbiedigen en er kan hem geen verwijt gemaakt worden geen maatregelen te hebben genomen die niet voorzien waren in de plans, noch in het bestek.

2. *Het onderhoud van de onderbouw der kwestieuze brug viel ten laste van de dienst der waterwegen en meer bepaald van de dienst der Zeeschelde onder wiens bevoegdheid het Netekanaal ressorteert.*

De hoofdingenieur, directeur van deze dienst werd niet in het bezit gesteld van een plan van de werkelijke bouw der brug. De documenten die hem ter hand werden gesteld lieten rechtmatig vermoeden dat de heipalen tot onder de bodem van het kanaal reikten, zodat hij geen reden had te vrezen dat de ontgronding die zich rond de pijlers had voorgedaan de stabiliteit van de brug in het gedrang zou brengen.

Hij kan dan ook voor de instorting niet aansprakelijk gesteld worden des te meer dat hij regelmatig de hogere overheden op de hoogte bracht van de erbarmelijke toestand van de oevers van het Netekanaal en regelmatig om kredieten verzocht om in het onderhoud ervan te kunnen voorzien, kredieten die hij slechts in zeer bescheiden mate bekomen kon.

B.P. Boty en Carnad t./ X... Y...

Overwegende dat het hoger beroep tijdig en in regelmatige vorm werd ingesteld ;

Overwegende dat de verjaring van de openbare verordering gestuit werd door dit beroep ;

Overwegende dat de brug 0-15 te Pulle in de autosnelweg Antwerpen - Luik over het Netekanaal gebouwd, op 13 november 1966 om 0,17 uur plots in haar geheel ingestort is ; dat bij deze ramp 2 personen gedood werden en 19 andere zware of minder zware verwondingen opliepen ;

Overwegende dat beide beklaagden vervolgd worden om deze dodingen en deze lichamelijke letsels door gebrek aan voorzichtigheid of voorzorg onopzettelijk veroorzaakt te hebben ; dat de Belgische Staat, als burgerlijk verantwoordelijk voor de daden van beide beklaagden luidens artikel 1384, alinea 3 van het Burgerlijk Wetboek, aansproken wordt ; dat het Hof ten deze geen andere aansprakelijkheden op te sporen of te bepalen heeft ;

Overwegende dat uit het geheel der elementen van de verslagen van de deskundigen door de Onderzoekrechter benoemd, van deze door de Minister van Openbare Werken aangesteld en van de Raad van Bruggen en Wegen mag besloten worden dat deze instorting hoofdzakelijk aan een dubbele oorzaak te wijten is :

1°) de te geringe lengte van de onder de kesp van de pijlers geheide palen, welke tot onder de kanaalbodem hadden moeten reiken,

2°) de ontgronding van de kanaaloevers, welke hiertegen door een deugdelijke en duurzame taludverdediging gevrijwaard hadden moeten worden ;

dat in huidig geding bezwaarlijk kan gesteund worden op het enigszins afwijkend verslag van het Waterbouwkundig Laboratorium, hetwelk slechts ter zitting van de

eerste rechter werd nedergelegd en dienvolgens aan geen ernstige technische tegenspraak kon onderworpen worden ;

Overwegende dat de gebreken in de bouw aan tweede beklagde verweten worden ; deze in het onderhoud aan eerste beklagde ;

Wat tweede beklagde betreft :

Overwegende dat de litigieuze brug voor het Wegenfonds 1955 - 1969 uit te voeren, op verzoek van de Dienst der Autosnelwegen door het Bruggenbureau te Brussel ontworpen werd, na kontaktneming met de Dienst der Waterwegen ; dat de bescheiden door dit Bureau opgemaakt, namelijk het plan X/1/358 en het bestek nr. 322 van 1956, toegestuurd werden aan de Dienst der Wegen — Directie der Provincie Antwerpen — met de openbare aanbestedingsverrichtingen gelast ; dat het werk toegewezen werd aan de laagste bidder, de N.V. Société Générale de Construction te Brussel, die, zoals het bestek het toeliet, een door het Studiebureau Preco opgemaakte variëte voor gesteld had dewelke, na goedkeuring door het Bruggenbureau te Brussel, aanvaard werd ;

Overwegende dat de uitvoering der werken toevertrouwd werd aan de Dienst der Wegen — Directie der Provincie Antwerpen —, waaraan tweede beklagde gehecht was, toen als tijdelijk ingenieur en, bij de voltooiing der werken, als ingenieur op proef, om enkele jaren nadien definitief tot ingenieur benoemd te worden ; dat tweede beklagde als leidend ingenieur der werken aangewezen werd ;

Overwegende dat de werken een aanvang namen op 21 januari 1957 en beëindigd werden op 20 mei 1958 ; dat de belastingsproeven, op 24 december 1958 door het Bruggenbureau te Luik uitgevoerd, voldoening schonken ; dat het werk definitief opgeleverd werd op 6 september 1960 ; dat de brug sindsdien tot haar instorting niet het voorwerp van enige opmerking was ;

Overwegende dat de onder de kesp van de brugpijlers te heien palen op het oorspronkelijk plan X/1/358 tot onder de bodem van het kanaal reikten, doch enkel schematisch zonder opgave van afmetingen aangeduid waren ; dat de plannen van de N.V. Société Générale de Construction en van het studiebureau Preco, welke samen met voormeld plan X/1/358 voor de uitvoering gediend hebben, geen paallengten voorstelden en evenmin paalafmetingen opgaven ; dat het bestek voorzag dat het peil van de punt of van de voet der palen door de leidende ingenieur zou vastgesteld worden in dier voege dat voldaan zou worden aan een drievoudige voorwaarde van druk aan paalpunt, van totale weerstand, en van stuit ; dat anderzijds noch plans noch bestek van enige oeverbescherming gewaagden ;

dat in het bestek herhaaldelijk gewag gemaakt wordt van nodige voorzorgen tegen grondverzakkingen, tegen grondwater maar dat nergens over de waterloop of diens bedding gesproken wordt waaruit af te leiden valt dat de brug beschouwd werd als geheel gebouwd en rustend op het land ;

Overwegende dat de gerechtsdeskundigen vastgesteld hebben, en trouwens door niemand betwist wordt, dat de funderingen zowel van de landhoofden als van de pijlers uitgevoerd werden volgens hetgeen voorgeschreven werd in het lastenkohier ;

dat aan tweede beklagde echter verweten wordt niet te hebben aangevoeld dat hij, wegens de nabijheid van het kanaalprofiel, de palen voorbij de stuit en wel tot onder de kanaalbodem had moeten laten inheien of allermindst de oevers duurzaam had moeten laten beschermen ;

Overwegende dat tweede beklagde volledig vreemd gebleven is aan al de verrichtingen welke tot het ontwerpen en de toewijzing van de brug geleid hebben ;

dat de Dienst der Autosnelwegen, die de meeste brug-

gen van de autosnelweg Antwerpen - Luik ontworpen had en normaal ook deze van Pulle had moeten ontwerpen, een algemeen grondonderzoek door het Rijksinstituut voor grondmechanica te Gent had laten uitvoeren ten behoeve van de aanleg van deze autosnelweg; dat de uitslagen van deze opzoekingen regelmatig aan de Dienst der Autosnelwegen werden medegedeeld, namelijk op 18 januari 1956 voor de brug van Pulle, zonder dat de nodige gevolgtrekkingen hieruit werden gemaakt; dat daartoe nadien en wel op 22 februari 1956 te Brussel een vergadering gehouden werd, waarbij afgevaardigden van voormeld Instituut, van het Aardkundig Instituut en van de Dienst der Autosnelwegen aanwezig waren, en waarvan verslag werd opgesteld, waarin voor de brug van Pulle vermeld was: « Fundering op staal onder het peil 5,00, doch er dient rekening gehouden te worden met het talud van het kanaal en het peil van de bodem. De constructie mag statisch onbepaald zijn. » ;

Dat dit verslag evenwel blijkbaar niet medegedeeld werd aan het Bruggenbureau te Brussel, noch aan de Dienst der Wegen - Directie der Provincie Antwerpen - noch minder aan tweede beklagde; dat aan deze laatste dan ook niet kan ten kwade geduid worden geen acht geslagen te hebben op de richtlijnen ervan;

dat anderzijds door ieder bevoegd ingenieur uit het verslag der diepsonderingen dd° 18 januari 1958 kon afgeleid worden dat de stuit aanzienlijk hoger dan de kanaalbodem zou ontmoet worden en dat de palen aldus niet door gewoon heien tot beneden deze bodem zouden reiken; dat tweede beklagde er dan ook op vertrouwen mocht dat met deze vaststelling rekening gehouden werd bij het later opmaken van het plan X/1/358 en het bestek nr. 322, hetwelk uitdrukkelijk naar dit verslag verwees;

Overwegende dat de proefheiningen van de funderingspalen uitgevoerd in januari - februari 1957 zowel voor de landhoofden als voor de pijlers aangetoond hadden dat de paalpunten na het inheien steeds ver boven de kanaalbodem stonden; dat mag aangenomen worden dat de hoofd-ingenieur - directeur der Wegen - Directie der Provincie Antwerpen - daarvan op de hoogte werd gesteld; dat namelijk de resultaten van de proefheining verricht op een paal van het landhoofd kant Antwerpen waarvan de punt na inheien op peil 2,16 stond hem schriftelijk op 26 maart 1957 ter kennis gebracht werd;

Overwegende dat de heipalen vervolgens gedurende verschillende weken in maart - april 1957 in de grond geslagen werden; dat betreffende deze heiwerven regelmatig werfverslagen opgemaakt werden welke de diepte waarop ieder paal geheel werd nauwkeurig opgaven;

Overwegende dat al de uitvoeringsplannen van de N.V. Société Générale de Construction en Studiebureau Preco tijdens de werken en naar gelang de vooruitgang ervan voor advies door de hoofd-ingenieur - directeur der Wegen - Directie der Provincie Antwerpen - aan het Bruggenbureau te Brussel werden toegezonden en door deze dienst, na instudering en gebeurlijke verbetering, voor akkoord teruggestuurd werden aan voormelde hoofd-ingenieur-directeur, die er dan zijn goedkeuring aan hechtte; dat zulks meer bepaald het geval was met plannen 130/3/A (proefpalen met berekeningsnota van ingenieur Chaikes), 130/4 (palenplan met berekeningsnota van dezelfde) en 130/8 (pijlers met berekeningsnota van dezelfde) welke alle « zonder voorwaarde » door het Bruggenbureau te Brussel voor akkoord werden geviséerd en door voormelde hoofd-ingenieur-directeur goedgekeurd en waarvan de instudering toeliet de lengte der heipalen te bepalen;

Overwegende dat hogere ambtenaren herhaaldelijk de werf kwamen inspecteren; dat tweede beklagde voorhoudt hen over de geringe paallengte onderhouden te hebben; dat zij desaanstaande alleszins nooit enige opmerking gemaakt hebben, evenmin trouwens als de ingenieurs van de aannemers en van hun studiebureau;

Overwegende dat tweede beklagde in die omstandigheden, na de contractuele voorwaarden nauwkeurig te hebben doen eerbiedigen en de houding in aanmerking nemende van zijn hiërarchische oversten en van andere betrokken diensten gerechtigd was te menen dat de inheining tot op de stuit als voldoende beschouwd werd en mocht beschouwd worden;

dat hem ook niet kan verweten worden de oevers niet duurzaam te hebben beschermd; dat zulks niet voorzien was op de plans noch in het bestek en tweede beklagde niet kon voorzien dat de oevers, ondermeer tengevolge van een sindsdien vertienvoudigde scheepvaartdrukke, dewijze zouden ontgrond geraken dat de kesp en de palenkoppen van de funderingen, opgevat om op de oevers en niet in het kanaal te staan, bloot zouden geraken; dat hij niet tussen te komen had in het onderhoud van de brug noch van de oevers;

Overwegende dat de vrijspraak van tweede beklagde zich dan ook opdringt;

Wat eerste beklagde betreft :

Overwegende dat de omzendbrief nr. 581-1 dd° 31 oktober 1957 van het Ministerie van Openbare Werken bepaalde dat, voortaan, het onderhoud en het beheer van de over een waterweg in een rijksweg gelegen betonnen bruggen ten laste zouden komen van de Directie der Wegen wat de bovenbouw betreft, en ten laste van de Diensten der Waterwegen voor al het overige, namelijk de onderbouw (pijlers); dat echter geen procedure van beheers-overdracht voorzien werd zodat, nopens het ogenblik en de wijze waarop de overdracht van nieuwgebouwde bruggen moest geschieden, er zeer uiteenlopende doenwijzen op nagehouden werden;

Overwegende evenwel dat ter zake niet ernstig kan betwist worden dat het onderhoud van de onderbouw van de kwestieuze brug ten laste viel van de Dienst der Waterwegen, en meer bepaald van de Dienst der Zeeschelde onder wiens bevoegdheid het Netekanaal ressorteert, en waarvan eerste beklagde hoofd-ingenieur-directeur ten tijde van de bouw van de brug was en thans nog is; dat deze Dienst die dagelijks toezicht uitoefende op de oevers van het kanaal ter hoogte van de brug immers wist dat de brug sinds ettelijke jaren volkomen beëindigd en in gebruik was; dat hij overigens in 1963 vrij belangrijke onderhoudswerken heeft laten uitvoeren, ook tegen de pijlers van de brug, waarvan de funderingen toen reeds bloot gekomen waren;

Overwegende dat de Dienst der Zeeschelde echter niet in het bezit gesteld werd van een plan van de brug zoals deze in werkelijkheid gebouwd werd, namelijk met korte palen; dat hij enkel beschikte over een afdruk van het plan X/1/358, waarop, zoals gezegd, de heipalen onder de bodem van het kanaal reikten, weliswaar enkel schematisch en zonder opgave van afmetingen aangeduid; dat eerste beklagde, aan wie de bepalingen van het lastenboek niet kenbaar gemaakt werden, en die anderzijds het voorbeeld voor ogen had van de talrijke bruggen welke met lange tot onder de waterloopbodems reikende heipalen in de omstreken en elders door zijn Dienst waren gebouwd geweest, mocht menen dat de brug 0-15 ook wel gebouwd was geworden zoals hij het uit het enig document dat hem overgemaakt was geworden, namelijk het plan X/1/358 afleiden kon; dat hij bijgevolg geen redenen had te vrezen dat de ontgroning, die zich rond de pijlers had voorgedaan, de stabiliteit van de brug in het gedrang zou brengen;

Overwegende dat uit de door eerste beklagde overgelegde documenten bovendien blijkt dat deze regelmatig de hogere overheden op de hoogte bracht van de erbarmelijke toestand van de oevers van het Netekanaal en regelmatig om kredieten verzocht om in het onderhoud ervan te kun-

nen voorzien, hetgeen hij slechts in 1963 en dan nog in zeer bescheiden mate bekomen kon ;

Overwegende dat de ontgronding van de pijlers van de brug te Pulle in die voorwaarden niet ten laste van eerste beklagde kan worden weerhouden ; dat het dan ook terecht is dat de eerste rechter de betichtingen te zijnen laste gelegd als niet bewezen heeft beschouwd ;

Overwegende dat de vordering lastens.... gesteld zonder voorwerp is geworden, gelet op de vrijspraak van beide beklagden ;

Om deze redenen,

Het Hof,

rechtdoende op tegenspraak ;

Gezien artikel 24 van de wet van 15 juni 1935 ;

Gezien de wetsbepalingen in het bestreden vonnis aangehaald, alsook artikelen 211 en 212 van het Wetboek van Strafvordering,

ter zitting door de Heer Voorzitter aangeduid ;

Ontvangt het hoger beroep ; verklaart het ongegrond ;

Bevestigt dienvolgens het bestreden vonnis ;

Laat de kosten van hoger beroep jegens de openbare partij ten laste van de Staat.

BURGERLIJKE RECHTBANK TE MECHELEN

2 maart 1970.

Voorzitter : M. Croonen.

Rechters : M.M. L. Janssens en J. Peeters.

Advocaten : Mrs Maerten, De Ridder en Wouters.

Gemeenschapsgoederen. — Vervreemding en hypotheekering. — Man alleen beheert deze goederen. — Rondschrijven van de Heren Procureurs-Generaal verandert niets aan de bepalingen van art 1421 BWB.

Volgens art. 1421 B.W. beheert de man alleen de goederen van de gemeenschap en mag hij die goederen verkopen en met hypotheek bezwaren zonder medewerking van zijn vrouw.

Het rondschrĳven van de Heren Procureurs-Generaal, er de Notarissen aan herinnerend dat, in principe, ingeval zij aangezocht worden, een onroerend gemeenschappelijk goed te verkopen of te bezwaren, zij niet tot die akte mogen overgaan zonder de vrouw in kennis te stellen ervan, verandert niets aan de bepalingen van art. 1421 BWB.

Aan de vrouw kan de verplichting niet opgelegd worden haar medewerking te verlenen voor de handelingen welke haar man, volgens dit artikel, alleen mag verrichten.

De Belder/Van Kerckhoven & De N.V. De Zuiderkempem.

Aangezien eiser bij geregistreerd exploit van gerechtsdeurwaarder Henri Heremans van Mechelen dd. 26 augustus 1969, de verweerster Van Kerckhoven Paula liet dagvaarden teneinde haar, bij vonnis uitvoerbaar spijs elk verhaal en zonder borg en met verbod van kantonnement te horen verplichten om binnen de 48 uur van het te vellen vonnis de akte van lening aangegaan door eiser en door verweerster bij de N.V. Kredietmaatschappij « De Zuiderkempem » te Heist op den Berg te ondertekenen en bij gebreke hieraan te voldoen te horen zeggen voor recht dat het te vellen vonnis zal gelden als geldige ondertekening door verweerster van de leningsakte voornoemd ; daarenboven te horen zeggen dat eiser geldig de gemeen-

schap tussen hem en verweerster zowel als verweerster persoonlijk zal kunnen verbinden voor de verplichtingen welke voortspruiten uit de akte van lening aangegaan tussen beide partijen en de N.V. Kredietmaatschappij « De Zuiderkempem » en dat het pand gelegen te Heist op den Berg, Stationstraat, 79, als waarborg zal dienen voor deze lening ;

Aangezien bovendien eiser bij geboekt exploit van gerechtsdeurwaarder Henri Heremans van Mechelen dd. 26 augustus 1969 de N.V. Kredietmaatschappij « De Zuiderkempem » liet dagvaarden teneinde het te vellen vonnis inzake eiser tegen zijn echtgenote Van Kerckhoven Paula gemeen te horen verklaren ;

Aangezien de gedingen ingeschreven op de algemene rol onder nummers 561 en 582 verknocht zijn en in het belang van een goede rechtsbedeling dienen te worden samen gevoegd ;

Aangezien eiser laat gelden dat hij samen met verweerster Van Kerckhoven Paula zijn echtgenote op 17 april 1969 een huis gelegen te Heist op den Berg, Stationstraat, 79, gekocht heeft voor een bedrag van 295.000 fr. ;

dat echter volgens overgelegd kontrakt voormelde echtgenoten een eerste lening aangingen en ondertekenden ten bedrage van 50.000 fr. bij de N.V. Financia te Antwerpen ;

dat verder door voormelde echtgenoten een tweede lening ten bedrage van 248.313 fr. aangevraagd werd bij verweerster in gemeenverklaring, doch verweerster Van Kerckhoven tussen het ogenblik van de aankoop van voormelde woning en het afsluiten van deze tweede leningsakte de echtelijke woning verlaten heeft en weigert de akte van deze tweede lening te ondertekenen ;

Aangezien deze lening, volgens overgelegd ontwerp, moet dienen tot betaling van de aankoop van voormelde woning en deze woning in hypotheek wordt gegeven aan de leningsmaatschappij, verweerster in gemeenverklaring ; dat niet betwist wordt dat de echtgenoten De Belder - Van Kerckhoven gehuwd zijn onder het stelsel der wettige gemeenschap ;

Aangezien eerste verweerster laat gelden dat ingevolge artikel 1421 B.W. de eiser, haar echtgenoot, het bedoeld huis, zijnde een goed van de gemeenschap, kan bezwaren met hypotheek, zodat haar tussenkomst niet nodig is ;

Aangezien inderdaad volgens artikel 1421 B.W. de man alleen de goederen van de gemeenschap beheert en die goederen mag verkopen en met hypotheek bezwaren zonder medewerking van de vrouw ;

Aangezien derhalve Van Kerckhove Paula terecht voorhoudt niet verplicht te zijn bedoelde akte van lening op een gemeenschappelijk goed te ondertekenen ;

Aangezien weliswaar eiser beweert dat geen enkele notaris een akte van lening op een gemeenschappelijk goed zou verlijden zonder medewerking van de vrouw, alsook dat een rondschrĳven van de heren Procureurs-Generaal de notarissen herinnert dat, in principie, ingeval zij aangezocht worden een onroerend gemeenschappelijk goed te verkopen of te bezwaren, zij niet tot die akte mogen overgaan zonder de vrouw in kennis ervan te stellen ;

Aangezien voormelde beschouwingen niets veranderen aan de bepalingen van artikel 1421 van het B.W. en de verplichting niet kan opgelegd worden aan de vrouw haar medewerking te verlenen voor handelingen welke haar man, volgens dit artikel, alleen mag verrichten ;

Aangezien in die omstandigheden de eis van aanlegger tegen eerste verweerster als ongegrond dient afgewezen ;

Aangezien eveneens de vordering van eiser tegen verweerster in gemeenverklaring, als ongegrond dient afgewezen ;

Aangezien de beschikkingen van artikelen 2, 34, 36, 37, 40, 41 der wet van 15 juni 1935 op het gebruik der talen in gerechtszaken werden nageleefd,

Om deze redenen,

de Rechtbank, alle verdere en strijdige besluiten verwerpende, voegt de zaken ingeschreven op de algemene rol onder nummers 561 en 582 als zijnde verkocht en rechtdoende door éénzelfde vonnis ontvangt de eis van aanlegger tegen verweerster Van Kerckhoven en tweede verweerster in gemeenverklaring, doch verklaart de eis ongegrond zowel tegen eerste verweerster als tegen verweerster in gemeenverklaring;

wijst eiser van zijn eis af en legt de kosten van het geding te zijnen laste.

Begroot de kosten door de N.V. Zuiderkempem gedaan op 1.740 frank waarin begrepen 240 fr. voor kosten van uitgifte van tegenwoordig vonnis. Begroot de kosten van verweerster Van Kerckhoven op 1.740 frank waarin begrepen 240 fr. voor kosten van uitgifte van tegenwoordig vonnis.

RECHTBANK VAN KOOPHANDEL TE ANTWERPEN.

7e Kamer. — 8 maart 1968.

Voorzitter: M. Bollekens.

Referendaris: M. Hansen.

Advocaten: Mrs. Dierckxsens loco Biltris en Vaes.

Overeenkomst. — Koop. — Bevestiging door de koper. — Stilzwijgen van de verkoper. — Gedeeltelijke uitvoering.

Een koper beweert dat een overeenkomst betreffende de verkoop van 30 ton van een produkt gesloten is; de verkoper geeft toe dat hem een verkoopsbevestiging werd toegezonden, maar beweert dat zolang hij die bevestiging niet tekende, geen enkele verbintenis werd aangegaan.

In het handelsverkeer gaat het niet aan dat de verkoper er zich van onthoudt de verkoopsbevestiging over te maken aan de koper, vervolgens tot gedeeltelijke uitvoering overgaat en ten slotte opwerpt dat hij zich tot niets had verbonden; indien hij zich niet tot de levering van de hele hoeveelheid wilde verbinden, had hij, alvorens enige levering te doen, moeten opgeven tot welke hoeveelheid hij zich verbond; nu mocht de koper rechtmatig verwachten dat de verkoper de hele bestelling zou uitvoeren.

Schreiden t./ P.V.B.A. Incomex.

Overwegende dat de eis er toe strekt verweerster te veroordelen tot betaling van een bedrag van 106.400 Fr., vermeerderd met de intresten en kosten, in verband met een levering van 13.500 kgs. kanenkorreltjes.

Overwegende dat de hoofdeis niet betwist wordt, doch verweerster bij besluiten, een wedereis stelt, waarbij de ontbinding van de overeenkomst dd. 1 september 1965, betreffende 30 ton van dergelijke koopwaar, lastens de wederpartij gevorderd wordt — en waarbij tevens een schadevergoeding gevraagd wordt — bestaande uit verschillende bedragen, waardoor, ingevolge compensatie, ten slotte niets nog verschuldigd blijft.

Overwegende dat verweerder op tegeneis beweert dat geen enkele overeenkomst tot stand kwam, dat weliswaar onderhandelingen gevoerd werden, doch deze tot geen resultaat hebben geleid, dat, inderdaad, de tegenpartij een verkoopsbevestiging toezond, doch zolang deze niet door verweerder op tegeneis getekend werd, geen enkele verbintenis door hem aangegaan werd.

Overwegende dat de bewering dat geen overeenkomst is tot stand gekomen alleszins tegengesproken wordt door het

feit dat verweerder 13.500 kgr. geleverd heeft, zoals uit de hoofdeis blijkt.

Overwegende vervolgens, dat uit het onderzoek van de briefwisseling kan afgeleid worden dat hij de tegenpartij in de waan gelaten heeft dat hij aanvaard had de algehele hoeveelheid van 30 ton te leveren.

Overwegende dat gezonde handelspraktijken niet in overeenstemming kunnen gebracht worden met de gedragingen van verweerder op tegeneis.

Overwegende dat het niet opgaat voor een leverancier zich te onthouden orderbevestigingen over te maken aan een koper, vervolgens tot gedeeltelijke uitvoering over te gaan van de overeenkomst, om nadien in te roepen dat hij zich tot niets verbonden heeft.

Overwegende dat als voldoende zeker dient aanzien dat verweerder op tegeneis zich wetens en willens onthield duidelijke taal te spreken, dat hij, alleszins had dienen op te geven tot welke hoeveelheden hij zich wenste te verbinden, alvorens enige levering te doen.

Overwegende dat wat er ook van zij, aanlegster op tegeneis rechtmatig mocht verwachten dat de tegenpartij haar 30 ton kanenkorreltjes zou leveren en laatstgenoemde dan ook zijn verantwoordelijkheden heeft op te nemen.

Overwegende dat weliswaar het standpunt van verweerder op tegeneis kan bijgetreden worden daar waar hij voorhoudt dat de vermelding, voorkomende op de niet teruggezonden orderbevestiging en luidens dewelke ieder protest desaan gaande binnen de 24 uur dient te geschieden, niet ter zake het bewijs uitmaakt van het bestaan van de verbintenis.

Overwegende dat deze opgave, inderdaad, slechts kan slaan op de voorwaarden in de bevestiging vermeld.

Overwegende dat echter, ook juist daarom verweerder op tegeneis dient geacht aanvaard te hebben een commissieloon van 2% ten gunste van de tegenpartij in rekening te zullen brengen, wat niet geschied is, zelfs niet op de prijs van de geleverde 13.500 kgr.

Overwegende dat er dan ook aanleiding bestaat de mondeling tot stand gekomen overeenkomst lastens verweerder op tegeneis ontbonden te verklaren en deze partij te verwijzen tot betaling van de schade door de wanuitvoering teweeggebracht.

Overwegende dat aanlegster op tegeneis de gevorderde bedragen van 45.000 fr. en 5.100 fr. rechtvaardigt aan de hand van facturen van de firma Reyners.

Overwegende dat aanlegster bovendien de kontraktueel bedongen commissielonen toekomt à 2% op de algehele hoeveelheid, hetzij 4.800 fr.

Overwegende dat aanlegster tevens de bonificatie toekomt die zij uit te betalen had aan derden ingevolge de slechte hoedanigheid van de geleverde 13.500 kgr., hetzij 36.480 fr.

Overwegende dat aanlegster tevens een vergoeding toekomt voor aantasting van de goede handelsnaam en handelsfaam om reden van de slechte kwaliteit van de door de wederpartij geleverde koopwaar.

Overwegende dat deze schade dient aanleiding te geven tot een raming ex-aequo et bono die de rechtbank matigheidshalve op 3.000 fr. bepaalt, rekening houdend met de bonificatie die reeds uitgekeerd werd.

Overwegende dat derhalve aan aanlegster op tegeneis toekomt 6.380 fr., derwijze dat aan de tegenpartij nog slechts 10.020 fr. verschuldigd blijft na compensatie van de op hoofd- en tegeneis toegekende bedragen.

Om deze redenen,

de Rechtbank,

maakt melding van de toepassing van art. 2 der wet van 15 juni 1935;

Rechtsdoende op tegenspraak, alle andere en tegenstrijdige besluiten verwerpende, verklaart de eis en tegen-eis ontvankelijk en in de hiernavermelde mate gegrond, veroordeelt dienvolgens verweerster op hoofdeis, na compensatie der bedragen toegekend op beide vorderingen tot betaling van een bedrag van zeventienduizend twintig frank (7.020 fr.), vermeerderd met de gerechtelijke intresten vanaf 29 maart 1966;

Verwijst bovendien verweerster in de kosten van het geding.

NOOT — Vorenstand vonnis werd bevestigd door Hof Brussel, 6 februari 1970.

Verg. Hof Gent, 8 maart 1928, Pas. 1928, II, 137, en Koophandel Antwerpen, 29 januari 1912, J.P.A. 1912, 244.

BESTENDIGE KRIJGSRAAD TE BRUSSEL.

22 april 1969.

Burgerlijk lid: J. Cortois.

Substituut-Krijgsauditeur: F. Gorle.

Advocaten: Mrs. P. Moriau loco Gilson De Rouvreur, L. Rotty, H. Ketsman en A. Houtekier.

Schade en schadeloosstelling. — Vergoeding voor medische en farmaceutische kosten. — Aftrekbaarheid tussenkomst ziekteverzekering. — Verplichting van de verzekerde.

De uitkeringen van de ziekteverzekeraar, ten voordele van zijn verzekerde ingevolge een ongeval door een derde veroorzaakt, zijn door deze laatste niet aftrekbaar van de bedragen der medische- en farmaceutische kosten die hij aan de verzekerde, gemeenrechtelijk, dient te betalen. De verzekerde die zich, op deze wijze, evenwel, zonder oorzaak zou verrijken dient, krachtens art. 241 § 1 van het K.B. van 4-11-1963 zijn mutualiteit te verwittigen dat er een derde in betrokken is. De mutualiteit is immers wettelijk gesubrogeerd in de rechten van haar verzekerde.

V., P. en de N.V. van Verzekeringen « V » t./Vl.
(orgaan van het Ministerie van Landsverdediging)

II. - Op burgerlijk gebied:

Overwegende dat de burgerlijke vorderingen ontvankelijk zijn en dat de ontvankelijkheid niet wordt betwist;

Overwegende dat uit bovenstaande beschouwingen blijkt dat verweerder een fout heeft begaan, die gedeeltelijk oorzaak is geweest van de door de burgerlijke partijen geleden schade;

Overwegende dat de eisen er toe strekken verweerder te horen veroordelen tot het betalen:

1. aan V., de som van 31.033 frank vermeerderd met de vergoedende intresten vanaf de datum der betalingen, de gerechtelijke intresten en de kosten, met voorbehoud voor de toekomstige schade en andere uitgaven;

2. aan de N.V. van Verzekeringen, de som van 93.104 fr., vermeerderd met de vergoedende intresten sinds de dag der betalingen, de gerechtelijke intresten en de kosten;

3. aan P., de som van 23.234 frank vermeerderd met de vergoedende intresten en de kosten, met voorbehoud van de toekomstige schade;

Overwegende dat het gerechtelijk vooronderzoek en het onderzoek ter terechtzitting hebben uitgewezen dat de burgerlijke partij V., te vlug reed naar gelang de zichtbaarheid en dat de aanrijding te wijten is zowel aan de fout van V. als aan deze van verweerder VI.; dat de

verantwoordelijkheid voor het ongeval verdeeld is voor de helft tussen VI. en V.

Betreffende de vordering van V.:

Overwegende dat verweerder betwist,

1. de wacht- en mutatievergoeding waarvoor hij 1.200 fr. aanbiedt;

2. de vestimentaire schade waarvoor hij 1.000 fr. aanbiedt;

3. de kosten voor een nieuwe bril en de medische onkosten die wel bewezen zijn maar waarvoor er een tussenkomst is van de ziekteverzekering die moet worden afgetrokken;

4. de esthetische en morele schade;

Overwegende dat de wacht- en mutatievergoeding gerekend wordt aan 200 fr. per dag, hetgeen niet overdreden is; dat het voertuig van V. volledig vernield werd en dat het tegensprekelijk proces-verbaal van raming der schade werd opgesteld op 17 oktober 1968, dus negen dagen na het ongeval; dat de eis van V. op dat punt gegrond is;

Overwegende dat de vestimentaire schade, bij gebrek aan preciese bewijzen, ex æquo et bono mag geschat worden op 1.500 frank;

Overwegende dat de kosten van een nieuwe bril en de geneeskundige kosten bewezen zijn,

dat de tussenkomst van een mutualiteit nooit ten goede kan komen aan degene die de schade veroorzaakt heeft en dat de mutualiteit eventueel een verhaal heeft tegen de verzekerde die volledig vergoed wordt door een derde en zich aldus zou verrijken zonder oorzaak; dat de verzekerde ten andere verplicht is, ingevolge artikel 241 § 1 van het K.B. 4-11-1963, zijn mutualiteit te verwittigen in geval de tussenkomst van deze laatste het gevolg is van schade veroorzaakt door derden;

Overwegende dat, rekening houdende met de opgelopen kwetsuren, de verzorging in de kliniek en een werkonbekwaamheid van één maand, de vergoeding voor esthetische en morele schade door eiser gevraagd, billijk is;

Overwegende dat de vordering van de burgerlijke partij gegrond is ten bedrage van de helft van 29.033 fr., vermeerderd met de vergoedende intresten op de bedragen door haar betaald vanaf de datum van het ongeval (8-10-1968); dat de gerechtelijke intresten gevorderd door de burgerlijke partij verschuldigd zijn vanaf de datum van de aanstelling als burgerlijke partij (11-3-1969);

Betreffende de vordering van de N.V. van Verzekeringen:

Overwegende dat de geëiste bedragen niet worden betwist;

Betreffende de vorderingen van P.:

Overwegende dat verweerder enkel de vergoeding betwist geëist voor morele en esthetische schade en aanbiedt deze te bepalen op 2.500 frank;

Overwegende dat P. o.a. verschillende snijwonden in het aangezicht opliep en gedurende negentien dagen werkonbekwaam was; dat hij een groot litteken behoudt op het voorhoofd en er dus wel esthetische schade bestaat;

Overwegende dat deze schade vermengd met de morele schade ex æquo et bono mag worden geschat op 15.000 fr.;

Overwegende dat de vraag tot betaling van 3.549 frank loonverlies gegrond is;

Om deze redenen,

.....

Abonneert U op Rechtskundig Weekblad

VREDEGERECHT TE HASSELT

26 november 1968.

Rechter : M. Kemp.

Advocaten : Mrs. Broekmans loco Driessen en Byvoets

Huur van Handelshuizen — Bestemming van het goed voor het drijven van kleinhandel — Bewijs.

De huurder die beweert dat tussen partijen een handels-huurovereenkomst bestaat, moet bewijzen dat de verhuurder met de handelsbestemming van het goed heeft ingestemd, hetzij uitdrukkelijk of stilzwijgend bij de ingenottreding, hetzij uitdrukkelijk in de loop der huurovereenkomst.

Een uitdrukkelijke toestemming komt praktisch op een schriftelijke neer.

De stilzwijgende toestemming, bij ingenottreding wordt niet bewezen, als het huis, dat uiteraard niet bestemd is voor een kleinhandel, in de huurovereenkomst als burgershuis verhuurd werd en niet blijkt dat de huurder bij het ingaan van de huur een kleinhandel van enig belang als hoofdactiviteit uitoefende.

Fraiponts t./ Courtois.

Aangezien het goed in geschil oorspronkelijk werd in huur gehouden door verweerder van de rechtsvoorgangster van aanlegster, Mevrouw Moons, echtgenote Fraiponts, moeder van aanlegster, bij mondelinge huurovereenkomst van 27 mei 1959 voor een termijn van drie, zes negen jaren, aanvang nemende op 1 juni 1959;

Aangezien verweerder de bepaling van artikel 1 der wet van 30 april 1951 inroept, beweerende dat het gehuurde goed door de partijen van den beginne af en voortdurend werd bestemd tot het uitbaten van een kleinhandel;

Aangezien verweerder thans in het gehuurde goed een toonzaal houdt voor het uitlenen van boeken en tevens dagbladen verkoopt;

Aangezien het huis in geschil uiterlijk niet gelijk is op een handelshuis maar het uitzicht vertoont van een gesloten woonhuis;

Aangezien in de huurovereenkomst dit huis uitdrukkelijk verhuurd wordt als burgershuis;

Aangezien artikel 1 der wet van 30 april 1951 bepaalt : « Onder handelshuurovereenkomsten verstaat men huurovereenkomsten betreffende onroerende goederen of gedeelten van onroerende goederen die, hetzij uitdrukkelijk of stilzwijgend bij de ingenottreding, hetzij door een uitdrukkelijk overeenkomst van partijen in de loop der huurovereenkomst, in hoofdzak bestemd zijn tot het drijven van kleinhandel of tot de bedrijvigheid van een ambachtsman die rechtstreeks met het publiek handelt. »

Aangezien verweerder diensvolgens het bewijs heeft te leveren van de uitzonderlijke en hoofdzakelijke handelsbestemming waarin de rechtsvoorgangster van aanlegster of aanlegster hetzij uitdrukkelijk hetzij stilzwijgend zou hebben toegestemd bij de ingenottreding van de huurovereenkomst, ofwel uitdrukkelijk in de loop der huurovereenkomst;

Aangezien van uitdrukkelijke toestemming gedurende de huurovereenkomst, of bij het aangaan dezer, ter zake geen sprake is (zie over de interpretatie te geven aan het begrip « uitdrukkelijke toestemming » De Page, Droit Civil, Complément III, blz. 152, n° 781, 4°);

Aangezien praktisch de uitdrukkelijke toestemming op een schriftelijke toestemming neerkomt, dat dergelijke toestemming, hier niet voorhanden, door de wetgever geëist wordt om te voorkomen dat aan de verhuurder tegen zijn wil het statuut van handelshuurovereenkomst zou

worden opgedrongen zonder zijn ondubbelzinnig en bevesten akkoord;

Aangezien bijgevolg alleen overblijft : nog te onderzoeken of bij de ingenottreding de rechtsvoorgangster van aanlegster stilzwijgend haar toestemming heeft gegeven tot het drijven van kleinhandel in haar eigendom;

Aangezien niet het minste bewijs voorhanden is van dergelijke stilzwijgende toestemming;

Aangezien inderdaad geen geschreven welbepaalde huurovereenkomst voor negen volle jaren zoals de wet op de handelshuurovereenkomsten voorschrijft werd opgesteld, dat uiteraard het gehuurde goed niet bestemd is voor het drijven van kleinhandel, dat verweerder ingeschreven in de bevolkingsregisters van de gemeente Zonhoven als elektriker bij de telling van 1947 en als mijnwerker-steenhouwer bij de telling van 1961, zeker niet een kleinhandel van enig belang als hoofdactiviteit heeft uitgeoefend in de loop van het jaar 1959, derwijze dat hier zou mogen afgeleid worden dat de verhuurster tegen de termen van de huurovereenkomst in er stilzwijgend zou hebben in toegestemd dat haar huis hoofdzakelijk (uitdrukking door de Wetgever gebezigd) zou worden bestemd tot het drijven van handel;

Aangezien, indien de stelling van verweerder onhoudbaar is op het strikt juridisch standpunt, zij evenmin verdedigbaar is op het gebied van de geest van de wet, nml. van de « ratio legis »;

Aangezien inderdaad de toepassing der wet naar de geest van de tekst dient beperkt tot de onroerende goederen of delen van onroerende goederen hoofdzakelijk bestemd tot het uitbaten van een kleinhandel, dit wil zeggen een onroerend goed waaraan de uitgebate handel een bepaalde klienteel toevoegt en also aan dit goed een klaarlijkkelijke commerciële meerderwaarde bezorgt;

Aangezien voor de uitbating van een boekenuitleenzaak (is dit nog kleinhandel?) en verkoop van dagbladen op kleine schaal op het platte land, de ligging van het gehuurde goed onverschillig is en de klienteel zeer gemakkelijk de uitbater zal volgen bij de woonstverandering, dat, indien de huurder elders zijn intrek moet nemen, zijn handelsbetrekkingen hierdoor niet zullen bedreigd worden;

Aangezien dan ook uiteindelijk dient besloten dat de uitzondering door verweerder ingeroepen niet gegrond is;

Aangezien de oorspronkelijke huurovereenkomst van 27 mei 1959, aangegaan voor drie, zes, negen jaar, een einde heeft genomen zodat de toestand thans wordt beheerst door artikel 1759 van het Burgerlijk Wetboek, dat de stilzwijgende wederverhuring aanpast aan de plaatselijke gebruiken;

Aangezien volgens de plaatselijke gebruiken de wederverhuring zoals ook de niet geschreven huurovereenkomst loopt over één jaar en van jaar tot jaar met vooropzegg van zes maanden voor de einddatum;

Aangezien dan ook dient besloten dat de door aanlegster gegeven opzeg slechts zijn uitwerking kan hebben op 1 juni 1969;

VLAAMSE JURISTEN,

ABONNEERT U OP

RECHTSKUNDIG WEEKBLAD

INGEZONDEN BIJDRAGE

Geldigingskracht van art. 361 B.W.

In verband met de toepassing van de wet van 21-3-1969, weze de wet tot wijziging van art. 45 van het BWB, van de Titels VIII en X van Boek I van hetzelfde wetboek, alsmede van de wetten op de verwerving, het verlies en de verkrijging van de nationaliteit, gecoördineerd op 14-12-1932 (Belgisch Staatsblad van 12-4-1969), door de ingewijden genoemd de wet op de adoptie en wettiging door adoptie, is de Jeugdrechtbank, *ratione materiae*, bevoegd tot homologatie over te gaan van overeenkomsten hebbende tot voorwerp :

1° de adoptie van minderjarigen en, bij uitbreiding, van meerderjarigen zo deze laatsten met minderjarigen in de overeenkomst betrokken zijn,

2° de wettiging door adoptie ook nog genoemd de legitimatie door adoptie of de adoptieve legitimatie.

Sinds de wet van 21-3-1969 toegepast wordt, dringen twee vaststellingen zich op. De eerste is deze dat eenieder zo met de « adoptie » is vertrouwd dat praktisch geen moeilijkheden zich voordoen. De tweede vaststelling is dan dat terzake « legitimatie door adoptie » vraagpunten oprijzen die, zolang zij niet door een gevestigde rechtsleer en rechtspraak zullen zijn opgelost, toevlucht doen nemen tot handelwijzen die het probleem ontgaan door het nemen van maximale voorzorgen.

Het zal in de huidige stelling meer bepaald gaan om de toebedeling van de ouderlijke macht in de gevallen waar deze laatste door één van de adopterende of legitimerende partijen volwaardig bezeten wordt, *alvorens* overgegaan wordt tot de overeenkomst strekkende hetzij tot adoptie hetzij tot legitimatie.

De wetgever van 1969 heeft gewild een in casu adoptie sinds lang bestaande leemte aan te vullen en definitief uit de wereld te helpen. Vandaar de termen van art. 361 B.W.

De practici maken zich thans zorgen in deze zin, dat zij menen in de wetsartikelen welke handelen over de legitimatie geen bepaling, equivalent aan deze van art. 361, te vinden. Erger nog laten zij zich afschrikken door de termen van art. 370 § 2 en komen tot de deductie dat, gezien gezegd artikel slechts overdracht van toepasselijkheid bewerkt van de beschikkingen van de artt. 357 (retroactiviteit) en 360 (voornaam), art. 361 § 1 bij legitimatie door adoptie niet werkzaam is.

Aldus menen zij op het vlak van de thans geschapen legitimatie door adoptie voor de moeilijkheid te staan die eertijds bestond voor de adoptie onder het oud-regiem. Teneinde dan elk risico te weren doen zij de *wettige* ouder als medelegitimant optreden. Het is inderdaad zo, dat de legitimatie door adoptie slechts kan gebeuren binnen een bestaand huwelijk niet aangetast door scheiding van tafel en bed en wanneer het dan gaat om een kind-derde dienen de echtgenoten gelijktijdig en samen op te treden.

Wanneer het nu echter gaat om een adoptieve legitimatie van een kind dat het wettig kind is van één van de echtgenoten, brengt de wetgever afwijkingen aan en wel deze :

1/ dat de echtgenoot die niet de wettige ouder is, *alleen* mag optreden als legitimant.

2/ dat hij dan ook van de meest gunstige voorwaarden geniet wat de leeftijd betreft (art. 345 § 2, 2°).

En dan stelt men zich de vraag of de ouderlijke macht welke de *wettige* ouder bezit in zijnen hoofde aangetast wordt ten gunste van de niet wettige ouder-legitimant.

Specialisten terzake beantwoorden deze vraag — zeer terecht — op negatieve wijze. Zij beperken er zich echter toe de ratio legis in te roepen. Zo zegt b.v. de rechtschrijver Canivet, dat tengevolge van een legitimatie door adoptie, het kind in het huwelijk van de legitimant ge-

integreerd wordt op een manier alsof het ab initio uit dit huwelijk zou zijn gesproten.

Er is echter meer dan de loutere ratio legis. Het burgerlijk wetboek kent meerdere legitimaties (art. 331 B.W.). De wet van 21-3-1969 is een nieuwe vorm van legitimatie komen aanbrengen : deze door adoptie. Dat wil zeggen dat deze vorm van legitimatie slechts kan bereikt worden over een adoptie heen.

Een legitimatie houdt, onafwendbaar, een geslaagde adoptie in ; zoals een legitimatie door huwelijk, onafwendbaar, een geldig gesloten huwelijk als antecedent dient te hebben. Op de weg naar de geslaagde adoptie heeft art. 361 reeds zijn gelding gekend.

Het is derhalve naar ons oordeel verkeerd de voorwaarden tot adoptie — enerzijds — de voorwaarden tot legitimatie (door adoptie) — anderzijds — als *afzonderlijke* gehelen van voorschriften te zien. De juiste inzage schijnt ons te zijn dat, om tot legitimatie te komen, *buiten* en *boven* de voorwaarden om in een adoptie (onafgezien dan welke) te slagen aan twee *aanvullende* voorwaarden dient voldaan te worden, te weten :

1/ dat het gestelde doel betracht wordt binnen het raam van een huwelijk dat niet aangetast in door scheiding van tafel en bed.

2/ dat het om een *minderjarig* kind gaat daar legitimatie door adoptie van een meerderjarige niet mogelijk is.

Het was derhalve niet noodzakelijk dat art. 370 § 2, *expressis verbis*, zou herhalen dat de beschikkingen van art. 361 ook bij legitimatie toepasselijk zijn daar een legitimatie *buiten* adoptie, minstens naar de wet van 21-3-1969, gewoon ondenkbaar is. Dat de wetgever het nodig heeft geacht in art. 370 § 2 toepasselijkheid aan te brengen van de beschikkingen van de artt. 357 en 360, doet aan de hier voorgedragen stelling niet de minste afbreuk. Het was inderdaad nodig duidelijk aan te stippen dat de legitimatie haar gevolgen heeft vanaf de dag van de akte of van de nederlegging van het verzoekschrift. Bij beide immers is de overeenkomst volledig eens zij tot stand is gekomen hetzij voor de vrederechter hetzij voor de notaris en wordt de betrachtning tot homologatie afdwingbaar, zelfs overneembaar door rechtsopvolgers.

Een tweede reden is dat, in tegenstelling met de adoptie, de legitimatie onherroepbaar is en het dus dient vast te staan van welk ogenblik af zij onherroepelijk is.

Een derde reden ligt tenslotte in de regelen van erfopvolging. De gelegitimeerde verlaat definitief en onherroepelijk zijn familie van oorsprong en weer is het dus noodzakelijk het juiste ogenblik vast te leggen waarop deze overgang gebeurt.

Ook wat de wijziging van voornaam betreft had het zijn belang nogeens wegens de regelen van erfopvolging ; denken wij, wat dat laatste betreft, b.v. aan de voortzetting van een firmanaam, waarin de voornaam een rol kan spelen.

Het zal niet verder nodig zijn, teneinde partijen voor elk risico te behoeden, de *wettige* ouder als « eveneens legitiemerend » in de overeenkomst te doen optreden.

Waar dit dan in het verleden gebeurde zal het aangewezen zijn dat het vonnis van homologatie de legitimatie, verricht door de *wettige* ouder, als zijnde zonder voorwerp verklaart.

SMIS A.I.A.

Substituut-procureur des Konings

MEDEDELINGEN

Hoger Instituut van de Arbeid
Katholieke Universiteit Leuven

Colloquium

Huis der Vlaamse Leergangen
Leuven, 29 mei 1970

Het Arbeidsvraagstuk in een Industriële Samenleving

De problemen van arbeidssituatie en arbeidsbelasting
multidisciplinair bekeken.

Programma :

- 9.00 u. Ontvangst van de deelnemers.
- 9.30 u. Prof. Dr. V. Van Rompuy, voorzitter H.I.A.
Openingstoespraak.
Prof. Dr. E. Leemans, commissaris-generaal van de K.U.L.
Algemene inleiding : Enkele beschouwingen rondom het hedendaagse arbeidsvraagstuk.
- 10.30 u. Koffie.
- 11.00 u. Sectievergadering per discipline
referaat - probleemstelling - discussie.
- 13.00 u. Lunch.
- 14.30 u. Voortzetting van de discussie in de
sectievergaderingen.
- 15.30 u. Koffie.
- 16.00 u. Plenumvergadering.
— verslagen van de sectievergaderingen.
— algemene discussie.
- 17.30 u. Slot.

Van 9 u. tot 18 u. kunnen de deelnemers een boeken-tentoonstelling bezoeken. Hier kan men voor elke discipline de meest interessante en recente werken over arbeidsproblematiek inkijken.

Het Hoger Instituut van de Arbeid

— coördineert en stimuleert verschillende initiatieven op wetenschappelijk niveau in verband met arbeidsvraagstukken, en dit zowel binnen als buiten de universiteit o.a. organisatie van studiedagen en vormingsprogramma's ;

— fungeert als contactcentrum tussen de verschillende arbeidswetenschappen enerzijds en de vertegenwoordigers van syndicale en beroepsorganisaties, uit de industrie, het onderwijs en de overheidssector anderzijds ;

— organiseert en coördineert multidisciplinair onderzoek in verband met arbeidsproblemen. Hieraan werken volgende afdelingen actief mede : arbeidsgeneeskunde, arbeidsrecht, bedrijfseconomie, bedrijfssociologie, industriële psychologie en technologie.

De Secties :

Arbeidsrecht :

Referaat : Dr. D. De Winter. Juridische maatregelen en instrumenten ter bescherming van de werknemer tegen overdreven arbeidsritme en -belasting.

Coördinatie : Prof. Dr. R. Blanpain. — Dr. R. De Buck, Adviseur bij het ministerie van tewerkstelling en arbeid, dienst arbeidsbetrekkingen en arbeidsreglementering. — Drs. O. Vanachter, ass. K.U.L.

Bedrijfssociologie :

Referaat : Drs. J. Van de Kerckhove. Arbeidssituatie en arbeidsbelasting in sociologisch perspectief.

Coördinatie : Drs. J. Bundervoet, ass. K.U.L. — Dr. J. Fournoy, commissaris-generaal voor de bevordering van de arbeid, Min. Tewelkst. Arb. — Prof. Dr. L. Van Outrive.

Bedrijfseconomie :

Referaat : Dhr. H.J.F. Okhuysen. Arbeidsbelasting, structuur van werk en gemotiveerde werknemers.

Coördinatie : Dhr. H. Buntinx, Directeur Antwerps centrum voor productiviteitsvordering. — Ir. J. Lamens, Zaakvoerder van het organisatiebureau Lamens. — Prof. Dr. R. Vuerings.

Arbeidsgeneeskunde :

Referaat : Dr. R. Masschelein. Arbeidsbelasting : probleemformulering vanuit de arbeidsgeneeskunde.

Coördinatie : Dr. D. Lahaye, medisch adviseur Fonds voor de beroepsziekten, lector K.U.L. — Dr. J. Teuwen, inspecteur-generaal van de medische inspectie, Min. Tewelkst. Arb. — Prof. Dr. R. Verwilghen.

Industriële psychologie :

Referaat : Prof. Dr. P. Verhaegen. Psychologische beschouwingen over arbeidsbelasting.

Coördinatie : Prof. Dr. P. Coetsier, docent R.U.G. en R.U.C.A. — Dr. G. Koene, chef sector psychologie en personeels-research Nederlandse staatsmijnen, lector K.U.L. — Drs. A. Meers, ass. K.U.L.

Arbeidstechnologie :

Referaat : Ir. G. Porton. Arbeidsbelasting en arbeidssituatie bekeken vanuit de arbeidstechnologie.

Coördinatie : Prof. Dr. H. De Meulder. — Ir. W. De Prijcker, ass. K.U.L. — Ir. R. Galland, Manager manufacturing operations staff, Bell Telephone.

Het Arbeidsvraagstuk...

Het derde colloquium van het H.I.A. zal vooral de aandacht richten op de concrete problemen die zich in onze huidige industriële welvaartmaatschappij in het kader van de reële arbeidssituatie stellen.

Hierbij ligt de overtuiging voor dat een klaar inzicht in de globale problematiek van de arbeidssituatie slechts kan verkregen worden doorheen de confrontatie van de bevindingen van de diverse arbeidswetenschappers enerzijds en van de ervaring van de praktijkmensen anderzijds.

De referaten die voor een kritisch onderzoek aan de deelnemers zullen worden gepresenteerd zijn gegroeid vanuit verschillende werkgroepen. Hier werden per discipline reeds de ideeën getoetst van de wetenschappers en van een ruime vertegenwoordiging uit de syndicale en beroepsorganisaties, uit de industrie, het onderwijs en de overheidssector. Door de inbreng van de mensen uit de praktijk naast de visie van de zes betrokken disciplines wordt de complexe problematiek vanuit de meest diverse hoeken belicht. Op dezelfde manier zal gedurende het colloquium getracht worden, in de verschillende secties te komen tot een meer nauwkeurige omschrijving van het arbeidsvraagstuk, zoals het zich momenteel in de diverse industriële sectoren aandient.

Volgende thema's zullen alvast aan de orde komen : fysieke en mentale belasting, werkstructurering, taakverruiming, werkclassificatie, tijd- en methodestudies, loonsystemen, personeelsbeleid, syndicale politiek, arbeidsveiligheid, arbeidsorganisatie, medezeggenschap enz. enz.

Dit colloquium richt zich dan ook evenzeer tot diegenen die vanuit hun dagelijkse ervaring, dan wel vanuit wetenschappelijke interesse met de problemen van arbeidssituatie en arbeidsbelasting in aanraking komen. Het ligt vooral in de bedoeling om door een ruime discussie tot een zo breed mogelijke probleemformulering te komen. Dit vooral met het oog op een multidisciplinair onderzoeksprogramma waarbij de gestelde problemen meer systematisch zullen uitgediept worden.

Inlichtingen :

Plaats: Huis der Vlaamse Leergangen, Boekhandelsstraat 9, Leuven. — Lunch: Faculty-club, Van Evenstraat 2C, Leuven.

Inschrijving: Liefst vóór 20 mei om tijdige toezending van het boek met referaten mogelijk te maken. — Inschrijvingsgeld: 300 fr., studenten: 150 fr. — Lunch in Faculty-club: 110 fr. — Het bedrag dient gestort op P.C.R. nr. 890 van N.V. Kredietbank Leuven voor rekening nummer 3700/13/26421 van het Hoger Instituut van de Arbeid.

Verslag: Elke betalende inschrijving geeft recht op kosteloze toezending van het boek « Het arbeidsvraagstuk in een industriële samenleving » waarin de 6 referaten werden opgenomen. — Naderhand wordt aan elke deelnemer een verslag van de besprekingen in de secties en in de plenumvergadering alsook een lijst van de deelnemers bezorgd.

Belangrijke werken.

Arbeidssituatie en Arbeidsbelasting.

Verslagboek van de colloquia ingericht door het Hoger Instituut van de Arbeid op 7 februari en 6 november 1968. Uit de inhoud:

Arbeidssituatie en Arbeidstempo — Colloquium van 7 februari 1968.

Dr. L. Van Outrive: De spanning tussen arbeid en organisatie in de onderneming: een sociologisch perspectief. — Dr. J.R. De Jong: Het arbeidstempo in de actuele optiek. — L.H. Wesseling, arts: Arbeidsgeneeskunde en arbeidsbelasting. — Dr. J.W.H. Kalsbeek: Psychologische problematiek en arbeidsbelasting en arbeidstempo.

Arbeidssituatie: Heden en toekomst — Colloquium van 6 november 1968.

Drs. J. Bundervoet: Overdreven arbeidsbelasting — probleemstelling in de praktijk. — Prof. Dr. R.L. Zielhuis: Arbeid van de toekomst. — Verslagen der discussiegroepen en van de plenumvergadering. — Lijst van de deelnemers aan het colloquium: Arbeidssituatie: heden en toekomst.

Monografie van de School voor maatschappelijke gezondheidszorg,

Acco-uitgaven, Leuven 1969. Prijs: 120 fr.

Het arbeidsvraagstuk in een industriële samenleving.

De problemen van arbeidssituatie en arbeidsbelasting multidisciplinair bekeken.

Dit boek bevat de uitgebreide tekst van de referaten waarvan u de auteur en de titel in het programma vindt.

Uitgegeven door het Sociologisch Onderzoeksinstituut, Leuven, 1970. Prijs: 195 fr.

Deze boeken kunnen besteld worden langs boekhandel, rechtstreeks bij de uitgever of op het secretariaat van het Hoger Instituut van de Arbeid, Van Evenstraat 2E Leuven, door storting op P.C.R. 890 van N.V. Kredietbank Leuven voor rekening nr. 3700/13/26421 van het Hoger Instituut van de Arbeid.

Raad van Beheer van de Koninklijke Federatie van Belgische notarissen.

Ingevolge de statutaire verkiezingen die plaats hadden op 25 april 11. werd de Raad van beheer van de Koninklijke Federatie van Belgische Notarissen als volgt samengesteld:

Voorzitter: Mr Roland De Valkeneer, notaris te Brussel.
Ondervoorzitter: Mr Jean De Vroe, notaris te Antwerpen.

Ondervoorzitter: Mr Jacques Demblon, notaris te Gembloux.

Algemeen sekretaris: Mr. Guy van der Beek, notaris te Schaarbeek.

Algemeen penningmeester: Mr José Nihoul, notaris te Luik.

Adjunkt-sekretaris: Mr Claude Sohier, notaris te Céroux-Mousty.

Adjunkt-sekretaris: Mr Roger Engels, notaris te Gent.

Adjunkt-penningmeester: Mr. Baudouin Hage Goetsbloets, notaris te Hasselt.

Lid van rechtswege: Mr Pierre Watelet, erenotaris te Luik, Voorzitter van het Studie- en Wetgevingscomité.

Provinciale leden: Mr Francis Van den Brande, notaris te Lier; Mr Jules Duvivier, notaris te Grez-Doiceau; Mr Joseph Devos, notaris te Deerlijk; Mr Etienne Vandermeersch, notaris te Oudenaarde; Mr Léon Dochy, notaris te Pecq; Mr Albert Legrand, notaris te Glons; Mr Joseph Jansen, notaris te Kermt; Mr Maurice Tondeur, notaris te Bastogne; Mr. Jean Petit, notaris te Auvelais.

Zelfde vergadering heeft aan Meester Edgard Van Hove, notaris te Brugge, uittredend Voorzitter, de eretitel van zijn functie toegekend.

TIJDSCHRIFTEN

Tijdschrift voor Privaatrecht, jg. 1970 - nr. 1.

Petit Ch., Naar een nieuw echtscheidingsrecht in Nederland. — De Swaef M., Onverdeeldheid tussen blote eigenaar en vruchtgebruiker? — Suetens-Bourgeois G., Waardering bij onteigening.

Tijdschrift voor Notarissen, jg. 1970 - nr. 4.

Amerijckx Chr., Opdecim op de vennootschapsbelasting en op de belasting der niet-verblijfhouders, andere dan natuurlijke personen.

Tijdschrift voor Bestuurswetenschappen en Publiek recht, jg. 1970 - nr. 2.

Crince Le Roy R., De Nederlandse Wet op de Ruimtelijke Ordening. — Coremans H., Het water als onderwerp van overheidszorg en wetgeving.

Tijdschrift van de Vrederechters, jg. 1970 - nr. 2.

Maes F., Hervorming van het Wetboek van Strafvordering.

De Gemeente, jg. 1970 - nr. 4.

Wouters T. en Deschepper J., Inventaris en analyse van de gemeentelijke voorlichtingsperiodieken in België.

Journal des Tribunaux, jg. 1970 - nr. 4700.

Vander Elst R., Le Code judiciaire et les conflits de juridiction. — Weber G., Toujours sur la détention préventive: Réflexions et suggestions.

Revue Critique de Jurisprudence Belge, jg. 1969 - nr. 4.

Renauls J. et Grégoire M., Partage. — de Ryke R., Privileges et hypothèques. — De Bersaques A., Abus de Droit. — Simont L. et De Gavre J., Examen de jurisprudence (1965 à 1968).

Revue Générale des Assurances et des Responsabilités, jg. 1970 - nr. 4.

Rechtspraak.

Cahiers de Droit Européen, jg. 1970 - nr. 2.

Melchior M., L'Organisation des marchés agricoles de la C.E.E. au stade du marché unique. — Sohier M., Aperçu du développement actuel de la politique commune des transports.

Recueil Dalloz Sirey (Parijs), jg. 1970 - nr. 16.

Demichel A., Vers le self-service public.